

Analysis and Evaluation of Cooperative Management of Natural Resources (Forest and Pasture) in Rural Areas of Dena County

Soraya Rouz Farakh¹ | Seyed Ali Badri² | Alireza Darban Astana³ | Hassan Ali Faraji Sobkbar⁴

1. Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: sabadri@ut.ac.ir
3. Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran.
4. Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran.

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 31 Aug 2024
Received in revised form: 16 Nov 2024
Accepted: 22 Nov 2024
Available online: 21 Dec 2024

Keywords:
Cooperative management,
Natural resources,
Forest and pasture,
Rural areas,
Dena County.

Today, it is widely accepted that participatory methods are the most efficient means of achieving sustainable management of natural resources. Engaging local communities in decision-making regarding natural resource management is a way to protect these resources and improve villagers' livelihoods. However, there needs to be more participation in natural resource management among local communities. A significant part of Dena County's natural resource areas is designated as protected areas, making their optimal management of great importance. Therefore, this research aims to analyze and evaluate collaborative natural resource management in the rural areas of Dena County. This research is practical and uses a descriptive-analytical analysis method. The statistical population includes all the villages of Dena County, with 30 villages classified probabilistically based on criteria such as the number of households, the village's natural location, and its spatial distribution within the county. The sample size was determined using Cochran's formula, resulting in 485 rural operators. Data were collected from both library and field sources. A questionnaire was used in the field section, validated by the opinions of 37 experts, and its reliability was confirmed by examining Cronbach's alpha coefficient for each dimension of participatory management. Data analysis employed a one-sample t-test, one-way analysis of variance, Duncan's test, and the Kriging interpolation method. The research results show that overall, people's participation in natural resource management is in an unfavorable situation. Additionally, the spatial distribution of cooperative natural resource management indicates a more favorable situation in the southern areas of Dena compared to the northern areas.

Cite this article: Rouz Farakh, S., Badri, S. A., Darban Astana, A., & Faraji Sobkbar, H. A. (2024). Analysis and Evaluation of Cooperative Management of Natural Resources (Forest and Pasture) in Rural Areas of Dena County. *Geography and Environmental Sustainability*, 14 (4), 39-62. <https://doi.org/10.22126/GES.2024.11041.2780>

© The Author (s).

DOI: <https://doi.org/10.22126/GES.2024.11041.2780>

Publisher: Razi University

تحلیل و ارزیابی مدیریت مشارکتی عرصه‌های منابع طبیعی (جنگل و مرتع) در نواحی روستایی شهرستان دنا

ثریا روز فراخ^۱ | سیدعلی بدری^۲ | علیرضا دربان آستانه^۳ | حسنعلی فرجی سبکبار^۴

۱. گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: sabadri@ut.ac.ir

۳. گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۴. گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

اطلاعات مقاله

امروزه به طور گسترده پذیرفته شده که روش‌های مشارکتی کارآمدترین روش‌های دستیابی به مدیریت پایدار منابع طبیعی است. هرچند مشارکت اجتماعات محلی در تصمیم‌گیری مدیریت منابع طبیعی به عنوان سازوکاری برای حفاظت از منابع طبیعی و بهبود معیشت روستاییان شناخته می‌شود، با این حال سطح مدیریت مشارکتی منابع طبیعی در بین اجتماعات محلی بسیار محدود است. بخشی قابل توجهی از عرصه‌های منابع طبیعی شهرستان دنا جزو مناطق حفاظت شده تعیین گردیده که مدیریت مطلوب این عرصه‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است. بنابراین هدف از این پژوهش تحلیل و ارزیابی مدیریت مشارکتی عرصه‌های منابع طبیعی در نواحی روستایی شهرستان دنا است. این پژوهش دارای ماهیت کاربردی و به لحاظ روش تحلیل، توصیفی - تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری شامل تمام روستاهای شهرستان دنا بوده که تعداد ۳۰ روستا به روش احتمالی طبقه‌بندی شده با توجه به معیارهایی مانند تعداد خانوار، موقعیت طبیعی روستا و توزیع فضایی مناسب در سطح شهرستان انتخاب شده‌اند. حجم نمونه نیز براساس فرمول کوکران تعداد ۴۸۵ بهره‌بردار روستایی تعیین شد. داده‌های مورد نیاز به صورت کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده‌اند. در بخش میدانی از پرسش‌نامه استفاده گردید، روایی پرسش‌نامه با نظر ۳۷ نفر کارشناس و پایایی آن نیز با بررسی ضریب آلفای کرونباخ هریک از ابعاد مدیریت مشارکتی تایید شد. داده‌ها با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای، تحلیل واریانس یک طرفه، آزمون دانکن و روش درون‌یابی کریجینگ مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است به طور کلی سطح مشارکت مردم در مدیریت عرصه‌های منابع طبیعی در وضعیت نامناسب قرار دارد. همچنین توزیع فضایی مدیریت مشارکتی عرصه‌های منابع طبیعی نشان دهنده وضعیت مناسب‌تر محدوده‌های جنوبی شهرستان دنا نسبت به محدوده‌های شمالی آن است.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۱۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۸/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۲

دسترسی آنلاین: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱

کلیدواژه‌ها:

مدیریت مشارکتی،

منابع طبیعی،

جنگل و مرتع،

نواحی روستایی،

شهرستان دنا.

استناد: روز فراخ، ثریا؛ بدری، سیدعلی؛ دربان آستانه، علیرضا؛ فرجی سبکبار، حسنعلی (۱۴۰۳). تحلیل و ارزیابی مدیریت مشارکتی عرصه‌های منابع

طبیعی (جنگل و مرتع) در نواحی روستایی شهرستان دنا. *جغرافیا و پایداری محیط*، ۱۴ (۴)، ۳۹-۶۲. [https://doi.org/10.22126/](https://doi.org/10.22126/GES.2024.11041.2780)

GES.2024.11041.2780

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه رازی

DOI: <https://doi.org/10.22126/GES.2024.11041.2780>

مقدمه

کشور ایران به سبب قرارگیری در کمربند خشک جهان، کشوری فقیر از نظر سطح پوشش اراضی جنگلی محسوب می‌شود. سال‌ها است که سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری ایران با استفاده از چندین رویکرد متفاوت، برنامه‌های مدیریت را در جنگل‌های زاگرس اجرا می‌کند (عبداللهی و همکاران، ۱۴۰۲). جنگل‌های زاگرس که تحت عنوان جنگل‌های نیمه خشک طبقه‌بندی شده‌اند (بندری و خسروی پور، ۱۴۰۲)، به عنوان وسیع‌ترین ناحیه رویشی ایران با ۵ میلیون هکتار مساحت، حدود ۴۰ درصد کل جنگل‌های ایران، بیشترین سهم را در کل کشور دارد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۴). کارکرد اجتماعی-اقتصادی و نقش این منابع در معیشت و اقتصاد خانوارهای روستایی و جنگل‌نشین از مهم‌ترین کارکردهای جنگل‌های زاگرس به عنوان یکی از اکوسیستم‌های جنگلی واجد ارزش ایران محسوب می‌شود (زمانی و همکاران، ۱۳۹۷). این جنگل‌ها از جنبه بهره‌برداری از محصولات فرعی جنگل شامل محصولات گیاهی که از گل، برگ، ساقه، ریشه، غده، میوه، پوست، صمغ و رزین برخی از گیاهان به دست می‌آید و اصولاً برای مصارف دارویی و صنعتی و خوراکی (محمودی و همکاران، ۱۳۹۷) و نیز جنبه‌های حفاظتی از جهت جلوگیری از فرسایش خاک، بهره‌وری زیست محیطی و پتانسیل تولید محصولات غیرچوبی نقش تعیین‌کننده‌ای در اقتصاد بهره‌برداران و روستائیان دارد. به جز در زمینه تهیه سوخت و زغال‌گیری و فروش از این طریق، بهره‌برداری با مفهوم برداشت چوب صنعتی وجود ندارد. از این رو یکی از مهم‌ترین مشکل مدیریتی این جنگل‌ها، برداشت غیراصولی و بیش از حد و نبود راهبردهای مدیریتی پایدار در زمینه بهره‌برداری از محصولات چوبی و غیرچوبی جنگلی و مرتعی در زمینه جمع‌آوری، فرآوری و فروش این محصولات به صورت سنتی است (حیدری و همکاران، ۱۳۹۵).

استان کهگیلویه و بویراحمد با داشتن یک‌سوم وسعت جنگل‌های زاگرس (۸۷۴ هزار هکتار)، دارای رتبه برتر در عرصه‌های جنگلی است. جنگل‌های استان در چند سال اخیر به دلایل مختلف انسانی و محیطی همچون بهره‌برداری‌های بی‌رویه، چرای بیش از حد دام، خشکسالی‌ها، افزایش ریزگردها، قطع و تخریب، تهیه زغال، آتش‌سوزی، تعرض و گسترش دیم‌زارها (تغییر کاربری اراضی) در معرض تخریب و نابودی جدی است. از طرفی بنا به گفته مدیرکل دفتر حفاظت و حمایت منابع طبیعی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور در سال ۱۴۰۱ حدود ۷۴ هزار هکتار از جنگل‌های بلوط منطقه زاگرس درگیر آفات برگ‌خوار و جوانه‌خوار بلوط شدند که از این میزان، ۴۱ هزار هکتار از جنگل‌های بلوط زاگرس دچار آفت برگ‌خوار شده و از این تعداد ۲۶ هزار هکتار در کهگیلویه و بویراحمد قرار دارد.

استان کهگیلویه و بویراحمد با در اختیار داشتن ۸۷۴ هزار هکتار جنگل و با در نظر گرفتن وسعت جنگل‌های استان، سرعت گسترش تخریب و کمبود منابع اعتباری لازم برای مبارزه با آن توسط بخش دولتی، مبارزه با این مشکل از توان دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط خارج بوده و بهره‌گیری از برنامه‌ریزی مدیریت مشارکتی مردم در نحوه مدیریت، مالکیت و بسیج آن‌ها به منظور احیا و گسترش عرصه‌های منابع طبیعی، می‌توان گام‌های اساسی در زمان‌های کوتاه برداشت (رضایی و همکاران، ۱۳۹۸). از مساحت ۱۵۵۰۵ کیلومترمربعی استان (سالنامه آماری استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۹) با مساحت ۱۱۰۱ کیلومتر مربعی شهرستان دنا، حدود ۳۴/۵ درصد از منابع طبیعی را مراتع و حدود ۶۵/۵ درصد را جنگل تشکیل می‌دهد (برنامه آمایش سرزمین استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۸).

منطقه دنا، در سال ۱۳۸۹ در برنامه انسان و زیست‌کره ثبت شد. این اندوختگاه با مساحت ۲۵۵۵۳۷ هکتار، شامل پارک ملی دنا به مساحت ۲۵۸۳۹ هکتار و مناطق حفاظت‌شده دنا غربی با وسعت ۶۸۰۰۹ هکتار و دنا شرقی با وسعت حدود ۳۰۸۸۴ هکتار است. گستره این اندوختگاه در استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، اصفهان و چهارمحال و بختیاری قرار دارد. در حال حاضر ۴۹ درصد اندوختگاه زیست‌کره دنا تحت پوشش مناطق تحت حفاظت ملی و حدود نیمی دیگر در زمین‌های آزاد و غیر حفاظتی قرار گرفته است (البرزی منش و همکاران، ۱۴۰۲). همچنین با وجود ۲۰۰۰ گونه گیاهی و ۳۹۰ گونه دارویی به اندازه ۴۶ کشور دنیا گونه گیاهی اندمیک دارد (صالح پور و همکاران، ۱۳۹۲). برخورداری از چنین ویژگی‌هایی، این ناحیه کوهستانی را با بیش از ۴ قله با ارتفاع بیشتر از ۴۰۰۰ متر از سطح دریا و ۶۰

جاذبه گردشگری، ۱۵ اثر تاریخی و فرهنگی، به منطقه منحصر به فرد برای طبیعت گردی تبدیل کرده است (قربان‌نیا خبیری و آرمین، ۱۳۹۹).

به لحاظ پوشش گیاهی در مناطق کم‌ارتفاع‌تر پوشش عمده جنگل‌های بلوط است ولی با افزایش ارتفاع پوشش درختچه‌ای و بوته‌ای غالب می‌شود؛ بنابراین گیاهان بسیار متنوع با خواصگاه‌های اکولوژیکی متفاوت با خاستگاه از نواحی رویشی (ایران-تورانی و مدیترانه‌ای) در این منطقه رشد می‌کنند (صالح‌پور و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۰). اکثر سکونتگاه‌ها در ارتفاع زیر ۲۵۰۰ متر و در امتداد جاده‌ها و رودخانه‌های کوه‌گل، کریک و بشار استقرار دارند (زمانی و همکاران، ۱۳۹۷). هر هکتار از منطقه حفاظت شده دنا از منظر غنای گیاهی، ارزشی معادل ۱۰۰ برابر هر هکتار از خاک ایران به لحاظ بیولوژیکی و از منظر تنوع جانوری هر هکتار از این زیستگاه حدود ۲۵۷ برابر هر هکتار از خاک کشور ارزش دارد که به دلیل دارا بودن گونه‌های گیاهی و جانوری نادر، بومی، آسیب‌پذیر و در خطر از اهمیت حفاظتی برخوردار است (ملک حسینی و دشتی، ۱۳۹۵: ۵۲).

در آمار دیگری، ذخیره‌گاه زیست‌کره دنا با مساحت ۲۰۵۳۹۸ هکتار (حقیقت و نوذری، ۱۴۰۰) دهمین ذخیره‌گاه ایران است که به واسطه بهره‌برداری ناپایدار از منابع زیستی، فقدان آگاهی‌های زیست‌محیطی به شدت تخریب شده است (آرامشی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۶). مهم‌ترین تهدیدهای منابع در منطقه شامل تبدیل کاربری اراضی (کشت زیراشکوب جنگل‌ها، آتش زدن دامنه‌های جنگلی و فروش باغ‌ها به سنگ شکن‌ها)، بازده پایین آبیاری، فقدان مدیریت مناسب، تناوب و تنوع کشت، نبود مدیریت مناسب پسماند، برداشت بی‌رویه و فروش گیاهان دارویی و خوراکی، تله‌گذاری و شکار غیر قانونی حیات وحش (آل محمد و همکاران، ۱۳۹۹)، عدم حمایت سیستم قضایی کشور از محیط بانان در زیربخش فرهنگی و تأثیرات مخرب کشاورزی محلی (استفاده از آفت‌کش و سموم کشاورزی) و فرسایش در بخش زیست‌محیطی که شامل زیربخش‌های فیزیکی، بیولوژیکی، اقتصادی اجتماعی و فرهنگی می‌باشد (ملک حسینی و دشتی، ۱۳۹۵).

با توجه به همه این جوانب، اهمیت شهرستان دنا به لحاظی که حدود ۲۲ درصد از ناحیه دنا در منطقه هسته منطقه حفاظت و در محدوده ذخیره‌گاه زیست‌کره دنا قرار دارد و دارای عوامل متمایز کننده‌ای نسبت به سایر مناطق کشور از جهت ذخیره و تأمین منابع آبی و خاک کشور است. ارتباط مستقیم و وابستگی زیادی که فعالیت و معیشت روستاییان به عرصه‌های منابع طبیعی دارد، اهمیت پرداختن به موضوع مدیریت عرصه‌های جنگلی و مرتعی این منطقه را دو چندان نموده است. در این زمینه هدف پژوهش حاضر این است تا ضمن تحلیل و ارزیابی وضعیت مدیریت مشارکتی منابع طبیعی به تحلیل توزیع فضایی آن در سطح نواحی روستایی شهرستان دنا بپردازد.

به‌رغم وجود نسبی تعامل انسان و اکوسیستم در کشورهای در حال توسعه، بسیاری از مطالعات نشان می‌دهند که حفاظت و مدیریت بدون تاکید بر ارزش‌های چند منظوره اکوسیستم، چشم‌انداز و جامعه می‌تواند منجر به تضاد بین حفاظت و استفاده از منابع شود. این موضوع به‌طور گسترده به عنوان تضاد منابع و مردم یاد شده و به عنوان مانع اصلی برای مدیریت پایدار اکوسیستم‌ها و چشم‌اندازها شناخته می‌شود (Nautiyal & Kaechele; 2007). از طرفی برای بهبود وضعیت و رفع مشکلات در مدیریت جنگل‌های کشور، نیازمند سیستم مدیریت جنگلی مبتنی بر اصول جنگلداری پایدار، خواهیم بود (Patarkalashvili, 2016). از اینرو بسیاری از کشورهای در حال توسعه نوعی از مدیریت غیرمتمرکز جنگل مشتمل بر افزایش مشارکت اجتماعات محلی در مدیریت جنگل‌ها را به اجرا درآورده‌اند (Mbeche et al. 2021) که موجب بهبود کارایی و تصمیم‌گیری، نتایج عادلانه، حفاظت، بهبود کیفیت مدیریت منابع طبیعی می‌شود (Lund et al., 2018).

چارچوب‌های نهادی حکمرانی جنگل با تفویض اختیارات قانونی و حقوقی از طریق مدیریت مشارکتی جنگل به موضوعاتی مانند شکاف اجرایی بین آرمان‌های بلند در چارچوب‌های قانونی و سیاست‌گذاری جدید و اجرای واقعی حکمرانی غیرمتمرکز جنگل در کشورهای مختلف، بودجه ناکافی، عدم همکاری بین ذینفعان، عدم تمایل بازیگران دولتی به واگذاری قدرت و همچنین مبارزات محلی برای دستیابی به منابع ارزشمند تحت مدیریت مشارکتی جنگل، برابری

جنسیتی در مدیریت مشارکتی جنگل و مذاکره برای به اشتراک گذاری منافع واقعی توجه کرده‌اند (Kairu et al., 2018; Begum et al, 2022).

منابع طبیعی نقش بسیار مهمی در تأمین معیشت و اقتصاد اجتماعات روستایی و گامی برای کاهش فقر و رشد اقتصادی دارد. برآورد می‌شود که تمرکززدایی مدیریت منابع طبیعی منافع قابل توجهی در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و نهادی با تضمین برابری و کارایی، توسعه پایدار آنها را به همراه داشته باشد و در عین حال حفاظت از آنها را باهدف تضمین توزیع عادلانه منافع ناشی از منابع طبیعی و توسعه پایدار اجتماعات محلی مشارکت جامعه ارتقا دهد (Kokaveshi, 2018; Richards & Syallow, 2018)؛ زیرا مردم محلی برای زندگی روزمره خود به آنها متکی هستند و دولت‌ها نیز به‌عنوان منبع ثروت بر آنها تکیه می‌کنند (UNDP, 2004).

علاوه بر آن، دلایل اقتصادی با کاهش هزینه‌های مدیریتی و حفاظت بیشتر، دلایل اجتماعی با به رسمیت شناختن حقوق سنتی مالکیت اجتماعات روستایی و دلایل زیست‌محیطی با داشتن منافع مستقیم، نسبت به حفاظت از جنگل‌ها و سایر منابع طبیعی حساس تر می‌شوند (Kokaveshi, 2018). تمرکززدایی و مشارکت اغلب به‌عنوان ابزاری برای بهینه‌سازی بهره‌وری منابع و تلاش برای بازیابی کامل هزینه‌ها مطرح می‌شوند، اگرچه هنوز این بحث وجود دارد که چگونه می‌توان بازیابی کامل هزینه و توزیع عادلانه را برآورده کرد (Rusca et al., 2015). در واقع، برخی از چالش‌ها مانند انتقال ناقص قدرت به سازمان‌های محلی، عدم شفافیت و پاسخگویی و قبضه کردن قدرت توسط نخبگان محلی گزارش شده‌اند که بر توزیع عادلانه منابع تأثیر منفی می‌گذارند (Zulu, 2009).

امروزه به طور گسترده پذیرفته شده که روش‌های مشارکتی کارآمدترین روش‌ها برای دستیابی به مدیریت پایدار منابع هستند. اجتماعات محلی خواستار نفوذ بیشتر در مدیریت منابع خود هستند این امر مستلزم مشارکت مستقیم و فعال تعداد بیشتری از ذی‌نفعان و گنجاندن علایق، ادراکات و دیدگاه‌هایی است که جامعه در مورد جنگل دارد (Mendoza & Prabhu, 2006). انگیزه‌های مشارکت در مراحل مختلف برنامه جنگل‌داری - شامل برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی - ممکن است متفاوت باشند و به نتایج متفاوت منتهی شوند (Mbeche et al., 2021). مزایای مشارکت را می‌توان در قالب مواردی مانند بهبود ارتباطات، تولید دانش، نزدیکی بین دولت و شهروندان، مشارکت همه عوامل، ادغام جامعه در مدیریت، بهبود توسعه پایدار، پیشگیری و حل تعارضات، مشروعیت بخشیدن به تضادها، تصمیم‌گیری، اجرای آسان تر طرح و گام برداشتن در جهت اداره جنگل عنوان کرد (Bruña-García et al., 2014).

با این حال امروزه مشارکت عمومی مشکلاتی را نیز در اجرای آن ایجاد کرده که مواردی همچون ناکافی بودن الزامات قانونی فعلی برای تضمین مشارکت مؤثر، نهادینه‌نشدن مکانیسم‌های بازنگری، پرهزینه و زمان‌بر بودن مشارکت عمومی و پیچیدگی فرایند به جهت دخالت مجموعه‌ای از مشارکت‌کنندگان و ذی‌نفعان با دیدگاه‌های مختلف قابل طرح است (Stenseke, 2009; Stewart & Sinclair, 2007; Hjortso, 2004; Sikor et al., 2017; Conrad et al., 2011). مضاف بر اینکه ابتکارات مبتنی بر جامعه بعید است که جایگزین مدیریت رسمی مناطق حفاظت شده گسترده شود. باوجود همه این مشکلات، رویکردهای مشارکتی می‌توانند در موقعیت‌های هدفمندتر، مؤثر واقع شوند (Selman, 2004)؛ بنابراین، برای غلبه بر موانع و دستیابی به مشارکت مؤثر، قوانین شفاف مذاکره و مشارکت ضرورت دارد (Elsasser, 2002) همچنین موفقیت مدیریت غیرمتمرکز جنگل به تعامل بین قدرت، اقتدار و روابط اجتماعی بستگی دارد. این موضوع با ظرفیت اجتماعات برای مشارکت و پاسخ‌گویی دولت به صدای مردم تعیین می‌شود (Musyoki et al., 2013).

عدم وجود شواهد آموزنده از توان‌های بالقوه اجتماعات محلی از لحاظ مشارکت در برنامه‌های مدیریت جنگل در آینده ممکن است باعث شود که سیاست‌گذاران نتوانند استراتژی‌های مناسب طراحی کنند، و انگیزه‌های کافی برای ترویج اجتماعات محلی در جهت مشارکت در برنامه‌های جنگلداری ارائه نشود. برای رسیدگی به این چالش و پرکردن شکاف دانش، از نیاز به تغییر رویکرد متمرکز و سلسله‌مراتبی بالا به پایین حفاظت از جنگل، با مشارکت در هر مرحله از مدیریت جنگل حمایت می‌کند تا از وضعیت برد - برد مدیریت پایدار جنگل و فرصت‌های معیشتی بهتر برای بهره‌برداران جنگل

اطمینان حاصل شود (Tadesse et al., 2017).

شهرستان دنا به لحاظ قرارداشتن حدود ۲۲ درصد از ناحیه دنا در منطقه هسته منطقه حفاظت و در محدوده ذخیره زیست کره دنا و برخورداری از عوامل متمایزکننده نسبت به سایر مناطق کشور از جهت ذخیره و تأمین منابع آبی و خاک کشور و نیز اشتغال تعداد زیادی از روستاییان که معیشت آنان ارتباط مستقیم و وابستگی به جنگل دارند ضرورت می‌یابد تا از این منظر، اهمیت حفاظت جنگل و نقشی که در زندگی مردم دارد برای ذی‌نفعان از جهت رویکردی غیرتمرکزگرا و مشارکتی مشخص شود؛ لذا پژوهش حاضر با توجه به مباحث مطرح شده و چالش‌ها و مسائلی که پیرامون وضعیت مشارکت مردم و سایر ذی‌نفعان درگیر در امر حفاظت از جنگل‌ها و مراتع حاکم هست، به تحلیل و ارزیابی مدیریت مشارکتی عرصه‌های منابع طبیعی (جنگل و مرتع) در نواحی روستایی شهرستان دنا می‌پردازد.

در این چارچوب مطالعات متعدد داخلی و خارجی در قالب مدیریت مشارکتی جنگل متناسب با زمینه خاص خود انجام شده که به تعدادی از آنها اشاره می‌شود. حاجی میرحیومی و نبئی (۱۳۸۵) به مهم‌ترین چالش‌های درونی شامل: بهره‌برداری‌های بی‌رویه از جنگل‌ها و مراتع و عدم رعایت زمان مناسب چرا در مراتع و پایین بودن سطح اطلاعات عمومی و فرهنگ مردم و بهره‌برداران و چالش‌های برونی همچون: ابهامات و ضعف قوانین و مقررات بهره‌برداری و فرایند آگاهی‌رسانی اشاره دارند.

آرایش و همکاران (۱۳۸۹) نشان دادند که دو گروه کارشناسان و بهره‌برداران عرصه‌های منابع طبیعی در حفظ و احیاء منابع طبیعی با هم اختلاف نظر معنی‌داری داشته، اما در بعد توسعه و بهره‌برداری از منابع طبیعی اختلاف نظرشان معنی‌دار نیست. زند بصیری و غضنفری (۱۳۸۹) معتقدند تصمیم‌سازی‌های نامناسب مدیریت اجرایی، فقدان مدیریت مشارکتی، منابع مالی ضعیف برای اداره جنگل و کاهش هزینه‌های اداره جنگل، مهم‌ترین پیامدها و عوامل تأثیرگذار بر مدیریت مردم محلی جنگل‌های زاگرس، گزارش می‌شوند. حبیبی و همکاران (۱۳۹۳) معتقدند که جنگل‌نشینان در فعالیت‌های حفظ و بهره‌برداری جنگل، مشارکت و عملکرد بهتر و بیشتری نسبت به احیای جنگل داشته‌اند.

یافته‌های سیرمی‌راد (۱۳۹۵) نشان می‌دهد که جنگل‌نشینان حوزه، در سه گروه فعالیت‌های حفاظت، بهره‌برداری و احیا و توسعه منابع جنگلی، به ترتیب مشارکتی در سطح متوسط، متوسط روبه‌پایین و ضعیف دارند. طبق نتایج کریمی و کرمی دهکردی (۱۳۹۵) مشارکت یا دخالت‌دادن مردم در پروژه‌های حفاظت مراتع، در سطح پایین و بیشتر به صورت انفعالی بوده است. نتایج افروغ و همکاران (۱۳۹۷) بیانگر انگیزه بیشتر برای مشارکت و حفاظت و کاهش وابستگی مردم محلی می‌شود اگر تنوع شغلی و درآمد ایجاد شود. پژوهش خدیری‌زاده و همکاران (۱۳۹۷) نشانگر مشارکت پایین مردم محلی دارد و مردم محلی متمایل به مشارکت در برنامه‌های مدیریت و به طور ویژه در برنامه‌های حفاظتی می‌باشند. مطالعه فلاح و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد طبق نظر مردم محلی و کارشناسان، میزان مشارکت مردم محلی در برنامه‌ریزی، اجرا و حفاظت طرح‌ها در منطقه مورد پژوهش کم تا متوسط است.

بر اساس نتایج محمدی گلرنگ و همکاران (۱۳۹۷) میزان مشارکت مردمی روستاییان منطقه طرح، در سه بعد تصمیم‌گیری، تدوین و طراحی طرح‌های آبخیزداری، در اجرا و پیاده‌سازی طرح‌های آبخیزداری و در ارزشیابی طرح‌های آبخیزداری متوسط است. نتایج به‌دست‌آمده از اسحاقی و همکاران (۱۳۹۹) حاکی از آن بود سطح مشارکت به دلایلی پایین است و راهکارهای جلب مشارکت مردم با نظارت و کمک مردم، اطلاع‌رسانی به مردم در مورد طرح‌ها و حمایت‌ها و مشوق‌های مالی عملی می‌شود.

در نتایج پژوهش ذبیح‌اللهی (۱۳۹۹: ۷۴-۸۰) مشخص شد وضعیت حفاظت، احیاء، توسعه و بهره‌برداری از جنگل آلمان مناسب نبوده و مردم محلی و دولت در اجرای آن با مشکلات زیادی مواجه هستند. در رابطه با حفاظت مشخص شد ذی‌نفعان دولتی و محلی اختلاف معنی‌داری با هم ندارند. در رابطه با احیاء و توسعه مقایسه دیدگاه ذی‌نفعان محلی و دولتی نشان داد اختلاف معنی‌داری با یکدیگر دارند. در رابطه با بهره‌برداری ذی‌نفعان دولتی با یکدیگر اختلاف معنی‌داری با هم ندارند لیکن در رابطه با احیاء و توسعه، اختلاف معنی‌داری بین این دو گروه مشاهده می‌شود. در مطالعه عبداللهی و

همکاران (۱۴۰۲) ذینفعان محلی در سردشت از موضوع حفاظت از جنگل‌های زاگرس حمایت می‌کنند. نتایج پژوهش فرامرزی و همکاران (۱۴۰۲) بیانگر تمایل همیاران طبیعت به حفاظت است. همچنین اختلاف معنی‌داری در متغیرهای حفاظت بین گروه‌ها دیده می‌شود.

نتایج مطالعه سلمن (۲۰۰۴)، نشان می‌دهد ذینفعان محلی به طور فعال در حفاظت و نگهداری از مناظر «فرهنگی» شرکت کرده‌اند و ابتکارات مبتنی بر جامعه بعید است که جایگزین مدیریت رسمی مناطق حفاظت شده گسترده شود؛ اما رویکردهای مشارکتی می‌توانند در موقعیت‌های هدفمندتر مؤثر باشند (Selman, 2004). دس (۲۰۱۱)، در پژوهش خود شاخص‌های مستقیم و غیرمستقیم مشارکت در واقع همان شاخص‌های سیاست‌های کلان جنگلداری در بعد احیا، حفاظت و توسعه را ارائه می‌کند و نشان می‌دهد که مشارکت زنان در واحد مدیریت خود به طور قابل‌ملاحظه‌ای بیشتر از مردان در واحد مدیریت جنگل است (Das, 2011). کولیبالی - لینگالی و همکاران (۲۰۱۱)، ضرورت موفقیت مشارکت در مرحله تصمیم‌گیری، نظارت (حفاظت و احیاء) و بهره‌برداری (شاخص اقتصادی) و مشارکت در تصمیم‌گیری را بیان می‌کنند (Coulibaly-Lingani, et al, 2011).

نتایج پژوهش بونو و همکاران (۲۰۱۲) نشان می‌دهد که نیاز به مشارکت اجتماعات محلی در مدیریت مناطق حفاظت شده به طور گسترده تأیید شده و بین تئوری بهترین عملکرد و عمل برای ایتالیا، اختلاف وجود دارد. مهم‌تر از همه، نتایج نشان‌دهنده نیاز به توسعه مشارکت است (Bouno et al., 2012). طبق نتایج آپستولوپولو و همکاران (۲۰۱۲) پژوهش مشارکت ذینفعان عمدتاً بر روی کاغذ است و مشارکت جامعه در عمل وجود ندارد (Apostolopoulou et al, 2012). طبق پژوهش چپتری و همکاران (۲۰۱۳)، اکثر پاسخ‌دهندگان از سطح متوسطی برخوردار بوده و مشارکت عموماً در استفاده از منابع جنگلی و حفاظت از جنگل بیشتر از تصمیم‌گیری است (Chhetri et al., 2013).

در مطالعه موسوکی (۲۰۱۳) تأکید شده که اکثریت اعضای عضو انجمن در فعالیتهای حفاظتی مشارکت داشته‌اند (Musyoki et al., 2013). اوان و همکاران (۲۰۱۵) نیز گزارش کرده‌اند که بهره‌برداری از منابع بیش از حد می‌باشد و فعالیتهای نظارت بر جنگل در این زمینه توسط مقامات جنگلداری با مشکل مواجه شده است (Ewane et al., 2015). پاتارکالاشویلی (۲۰۱۶) دلایل اینکه سطح جنگل‌های گرجستان کاهش یافته را روش‌های ناکافی مدیریت جنگل‌های کشور در شکل‌های احیا و توسعه، حفاظت و بهره‌برداری دوره‌های گذشته به همراه نبود امکانات فنی و فناوری مناسب برای برداشت از جنگل و منابع جنگلی غیرچوبی استفاده نشده بیان می‌کند (Patarkalashvili, 2016).

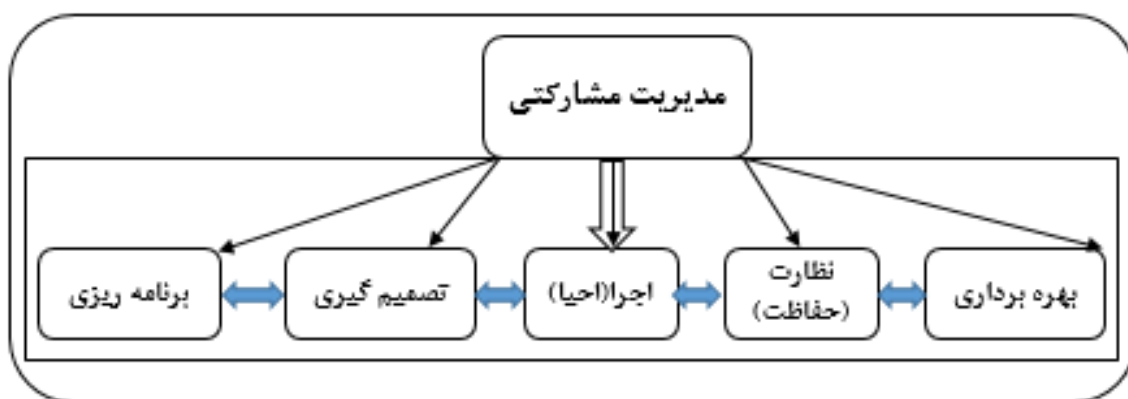
نتیجه‌گیری تادس و همکاران (۲۰۱۷) نشان می‌دهد که مشارکت بهره‌برداران جنگل در مرحله برنامه‌ریزی ۶۵/۷ درصد، در مرحله اجرا ۵۹ درصد و در مرحله نظارت بر برنامه ۵۴/۹ درصد بود (سطح متوسطی از مشارکت در تمام مراحل برنامه) که شواهدی دال بر موفقیت در مشارکت ذینفع در تصمیم‌گیری مدیریت جنگل برای دستیابی به مدیریت پایدار جنگل وجود دارد (Tadesse et al., 2017). یافته‌های کلیان و هویل (۲۰۲۰) نشان داد مشارکت زنان در رعایت قوانین و مقررات روستا در حفاظت از جنگل و مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها کم‌رنگ و تجهیزاتی کافی برای مشارکت در تصمیم‌گیری ندارند (Killian & Hyle, 2020). نتایج مبیچه و همکاران (۲۰۲۰) نیز نشان می‌دهد که بیش از نیمی از پاسخ‌دهندگان (۵۲٪) در مدیریت مشارکتی جنگل شرکت داشتند. البته مشارکت ۴۱٪، ۴۹٪ و ۴۲٪ در مراحل برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت نشان‌دهنده سطح متوسط مشارکت است (Mbeche et al., 2020).

از دیدگاه وال و نایاک (۲۰۲۲)، در صورت اجرای صحیح طرح مدیریت جنگل، مشارکت اعضای تعاونی در تمامی مراحل تصمیم‌گیری، حفاظت و بهره‌برداری افزایش می‌یابد (Walle & Nayak, 2022). بونو (۲۰۱۲) معتقد است اگرچه مشارکت زنان در هر سطح از مدیریت مشترک جنگل نسبت به مردان محدود است؛ اما زنان در مدیریت مشترک جنگل از جهت حفاظت، نظارت و بهره‌برداری شرکت دارند (Bouno et al., 2012).

مرور پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که نتایج به‌صورت کلی بیان شده و سیاست‌گذاری‌های واضح و الگوی موفق و مبتنی بر مدیریت مشارکتی باوجود تحقیقات متنوع و اهمیت جنگل‌های زاگرس ارائه نشده و تحقیقات صرفاً نتایج

تکراری همدیگر را دنبال می‌کنند. از طرفی لازم است در پژوهش‌ها، بحث تفاوت‌های جنسیتی و شناسایی بهره‌برداران زن که بیشتر با منابع جنگل سروکار دارند متناسب با ویژگی و جهت‌گیری تحقیق در هر منطقه لحاظ شود و به اهداف سیاست‌گذاری‌هایی که سازمان‌های مرتبط در جهت حفاظت از جنگل‌ها و مراتع و راهکارهایی که پژوهشگران ارائه می‌دهند، تأکید بیشتری شود؛ به طوری که نتایج پژوهش‌ها جنبه عملیاتی پیدا کرده و سازمان‌ها هم از نتایج تحقیقات برای اثربخشی و کارایی سازمانی خود بهره بگیرند. بی‌توجهی به نواقص اجرایی شدن مدیریت بر مبنای مشارکت ذی‌نفعان و تدوین قوانین مشخص در این راستا، ارائه مزایای آن در ارتباط با توانمندی محیط انسانی و محیط طبیعی و پیشنهاد سناریویی که مراحل مشارکت را در زمینه‌های وسیع‌تری با حل چالش‌ها و مسائل احتمالی پیشنهاد دهند، از جمله شکاف‌های پژوهشی در تحقیقات قبلی محسوب می‌شوند.

از حیث روش‌شناسی نیز مطالعات انجام‌گرفته داخلی بیشتر جنبه کمی داشته و مطالعات خارجی از سایر روش‌های کمی و کیفی در پژوهش‌های خود بهره گرفته‌اند. شاخص‌های بکار گرفته شده در تحقیقات داخلی، بیشتر در سه بعد احیاء، حفاظت و بهره‌برداری بوده و کمتر به بعد برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری در مشارکت توجه شده است. در تحقیق حاضر سعی شده تا این دو بعد مورد توجه قرار گیرد و نهایتاً باتوجه به فراوانی شاخص‌های مورد استفاده در مراحل مشارکت و با توجه چارچوب مفهومی پژوهش در شکل ۱ برای پیشبرد تحقیق استفاده شود.

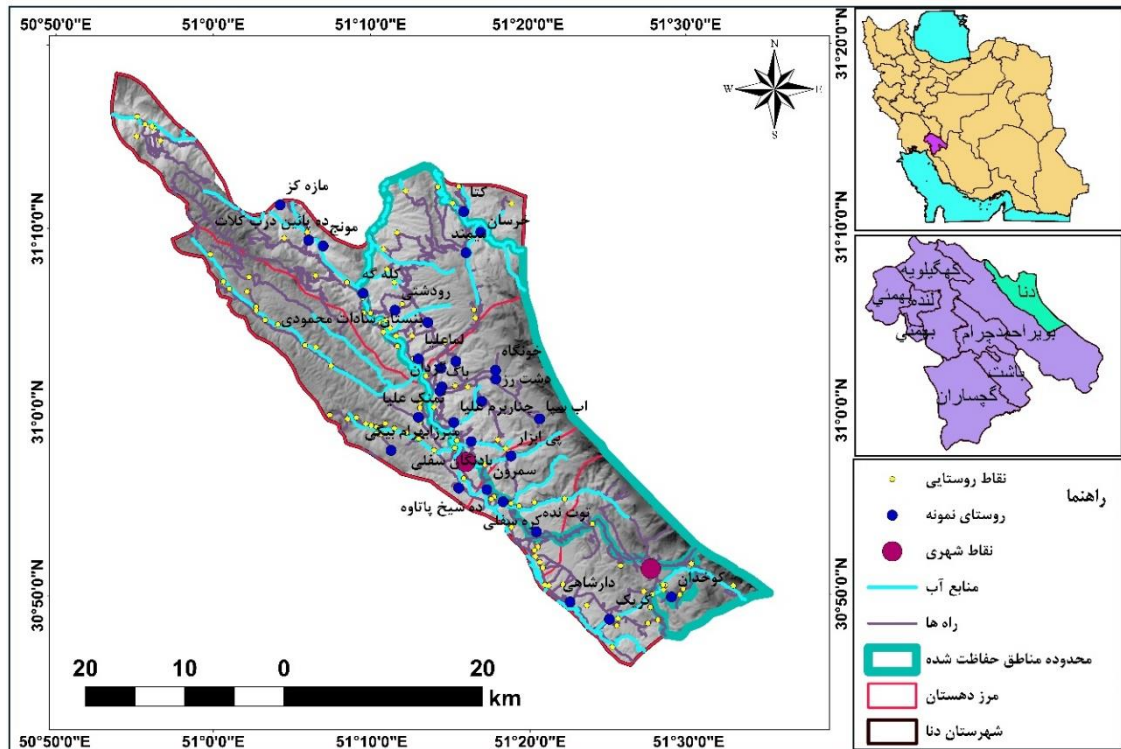
شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش (مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳)

مواد و روش‌ها

معرفی منطقه مورد مطالعه

شهرستان دنا بین ۳۰ درجه و ۳۹ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۱۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۵۴ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۳۴ دقیقه طول شرقی در ناحیه شمال شرقی استان کهگیلویه و بویراحمد قرار گرفته است (شکل ۲). مساحت شهرستان دنا در سال ۱۳۸۵، ۱۵۸۷ کیلومتر مربع بوده و در سال ۱۳۹۱ به دلیل تغییر در تقسیمات سیاسی استان به ۱۱۰۱ کیلومتر مربع رسیده است. این شهرستان با ۷ درصد از مساحت استان، تا پایان سال ۱۳۹۹ دارای ۴۲۵۳۹ نفر جمعیت و ۱۱۷۰۶ خانوار که از این تعداد ۲۱۴۶۷ نفر مرد و ۲۱۰۷۲ نفر زن هستند. همین‌طور دارای ۲ بخش به نام‌های پاتاوه و مرکزی، دونقطه شهری به نام‌های پاتاوه، سی‌سخت و ۴ دهستان به نام‌های پاتاوه، سادات محمودی از توابع بخش پاتاوه و توت‌نده، دنا از توابع بخش مرکزی بوده است.

این شهرستان همچنین دارای ۱۳۹ آبادی می‌باشد که از این تعداد ۱۲۰ آبادی دارای سکنه (۸۶/۳۳ درصد) و ۱۹ آبادی خالی از سکنه می‌باشد. پاتاوه با ۴۷ آبادی دارای سکنه، بزرگ‌ترین دهستان و دنا با ۱۶ آبادی دارای سکنه کوچک‌ترین دهستان می‌باشد. این شهرستان از شرق به شهرستان سمیرم در استان اصفهان و از شمال به شهرستان لردگان در استان چهارمحال و بختیاری و از جنوب به شهرستان بویراحمد به مرکزیت یاسوج منتهی می‌شود (سالنامه آماری استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۹).

شکل ۲. نقشه موقعیت محدوده مورد مطالعه

روش‌شناسی مطالعه

در پژوهش حاضر، با عنایت به طرح مسئله و برای یافتن پاسخ‌های علمی، علاوه بر تصویرسازی آنچه هست، به تشریح و تبیین دلایل چگونه بودن و چرایی وضعیت مسئله و ابعاد آن نیز پرداخته شده است. برای تبیین و توجیه دلایل، نیاز به تکیه‌گاه استدلالی محکمی است. این تکیه‌گاه از طریق جستجو در پیشینه و مباحث نظری تحقیق و تدوین سوالات موجود درباره مدیریت مشارکتی در محدوده مورد مطالعه فراهم شده است. بنابراین، این پژوهش در واقع از جنبه هدف، کاربردی است زیرا در پی توسعه نقش مدیریت مشارکتی اجتماعات محلی با تأکید بر جنگل‌ها و مراتع طبیعی انجام گرفت که نتایج حاصل از آن می‌تواند راهنمای برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیرندگان دولتی و محلی در زمینه مدیریت و برنامه‌ریزی بهتر نواحی روستایی در جهت حفظ و احیای جنگل‌ها و مراتع باشد. به لحاظ گردآوری داده‌ها توصیفی - تحلیلی و جامعه مورد مطالعه از لحاظ متغیرهای مربوط به مدیریت مشارکتی در مناطق روستایی، از نوع توصیفی و به دلیل بررسی ابعاد و گویه‌های مدیریت مشارکتی (جدول ۱) در سطوح اصلی آن (مشارکت در تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا (احیا و توسعه)، نظارت (حفاظت) و بهره‌برداری) از نوع تحلیلی است.

جدول ۱. شاخص‌های نهایی تبیین‌کننده مدیریت مشارکتی بر اساس مطالعات داخلی - خارجی

ابعاد	گویه‌ها	منبع
برنامه‌ریزی	مشارکت در تهیه برنامه‌های مدیریت جنگل، مشارکت در تهیه برنامه‌ها و پروژه‌های مرتع، تدوین آیین‌نامه‌های مدیریت جنگل	Scheba, and Mustalahti, 2015; Saarikoski et al., 2012; Tadesse et al., 2017; Mbeche et al., 2021; Derkyi et al., 2021; فلاح و همکاران، ۱۳۹۷؛ محمدی گلرنگ، ۱۳۹۷
تصمیم‌گیری	توانایی تأثیرگذاری بر تصمیمات در جلسات، تعداد دفعات حضور در جلسات کمیته مدیریت، میزان مشارکت در جلسات تصمیم‌گیری، مشارکت در اشتراک اطلاعات و دانش در مدیریت جنگل، میزان آگاهی از پروژه‌های انجمن حفاظت از جنگل	Lise, 2000; Kerapeletswe et al; 2002; Dolisca et al., 2006-Atmiş et a., 2009; Coulibaly-Lingani et al., 2011; Chhetri et al., 2013; Jana et a; 2014; Tadesse et al., 2017; Mohammed et al; 2017; Killian & Hyle, 2020; Walle & Nayak 2022; محمدی گلرنگ و همکاران، ۱۳۹۷؛ عبداللهی و همکاران، ۱۴۰۲

ادامه جدول ۱.

ابعاد	گویه‌ها	منبع
آب و توسعه (آب)	همکاری و مشارکت در عملیات بذرکاری و نهال کاری (همکاری در زمینه کاشت در جنگل)، هرس کردن درختان تمیز و پاکیزه نگاه داشتن جنگل مشارکت در برنامه‌های آموزشی - ترویجی جنگل، مشارکت در طرح‌های آبخیزداری	Lise, 2000; Dolisca et al., 2006- Atmiş et a., 2009; Coulibaly-Lingani et al., 2011; Das, 2011; Patarkalashvili, 2016; Tadesse et al., 2017; Mbeche et al., 2021; Derkyi et al., 2021; آرایش و همکاران، ۱۳۸۹؛ سیرمی راد، ۱۳۹۵؛ خدری زاده و همکاران، ۱۳۹۷؛ فلاح و همکاران، ۱۳۹۷؛ افروغ و همکاران، ۱۳۹۷؛ محمدی گلرنگ، ۱۳۹۷؛ ذبیح‌اللهی، ۱۳۹۹
حفاظت (ظرف)	مشارکت در حفاظت از درختان (زغال‌گیری، قاچاق چوب، آتش‌سوزی و اطفای حریق)، مشارکت در حفاظت از مراتع (ورود و چرای دام)، همکاری برای نظارت و گشت‌زنی در فعالیت‌های حفاظت، رعایت قوانین و نهج‌های حفاظت از جنگل (اجتناب از نقض قوانین و برداشت غیرقانونی)، جلوگیری از تغییر کاربری اراضی، نظارت بر اجرای طرح مدیریت جنگل	Kerapeletswe et al., 2002; Bandyopadhyay & Shyamsundar, 2004; Dolisca et al., 2006; Nayak & Berkes, 2008; Coulibaly-Lingani et al., 2011; Das, 2011; Buono et al., 2012; Chhetri et al., 2013; Musyoki et al., 2013; Jana et a; 2014; Ewane et al., 2015; Patarkalashvili, 2016; Tadesse et al., 2017; Killian & Hyle, 2020; Mbeche et al., 2021; Ekanayake & Ahmad, 2021; Derkyi et al., 2021; Lucungu et al; 2022; Begum et al., 2022; Walle & Nayak 2022; آرایش و همکاران، ۱۳۸۹؛ سیرمی راد، ۱۳۹۵؛ کریمی و دهکردی، ۱۳۹۵؛ خدری زاده و همکاران، ۱۳۹۷؛ فلاح و همکاران، ۱۳۹۷؛ افروغ و همکاران، ۱۳۹۷؛ اسحاقی و همکاران، ۱۳۹۹؛ ذبیح‌اللهی، ۱۳۹۹؛ عبداللهی و همکاران، ۱۴۰۲؛ فرامرزی و همکاران، ۱۴۰۲
پژوهی (ظرف)	نظارت در بهره‌برداری قانونی از جنگل‌ها (هیزم، استخراج محصولات چوبی و غیر چوبی) نظارت در بهره‌برداری قانونی از مراتع (جمع‌آوری بذر، فرآورده‌های گیاهی دارویی)	Atmiş et a., 2009; Jana et a; 2014; Lise, 2000; Bandyopadhyay & Shyamsundar, 2004; Nayak & Berkes, 2008; Coulibaly-Lingani et al., 2011; Chhetri et al., 2013; Ewane et al., 2015; Patarkalashvili, 2016; Begum et al., 2022; Walle & Nayak 2022; آرایش و همکاران، ۱۳۸۹؛ سیرمی راد، ۱۳۹۵؛ خدری زاده و همکاران، ۱۳۹۷؛ ذبیح‌اللهی، ۱۳۹۹

برای انتخاب روستاهای نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده (انتساب متناسب) انجام شده است. براین اساس و به منظور دستیابی به نتایج مناسب، ابتدا پرسش‌نامه‌هایی در قالب طیف لیکرت (خیلی کم، کم، تاحدی، زیاد، خیلی زیاد) طراحی شدند. دلیل اصلی برای طراحی پرسش‌نامه این بود که بدین طریق بتوان زمینه‌های نگاه روستاییان را از لحاظ سطوح مدیریت مشارکتی سنجید و جنبه‌هایی را که به لحاظ توجه به مدیریت مشارکتی جنگل‌ها و مراتع که هماهنگی بیشتر، چینش و نظم خاصی دارند را با ایجاد ارتباط مناسب تقویت و زمینه‌هایی را که دارای تفاوت‌های زیاد هستند، کاهش داد. برای پاسخ‌گویی به سؤالات، آزمون‌های آماری مناسب به منظور ارزیابی میزان مشارکت نمونه‌ها، تحلیل تفاوت نگاه مردم نسبت به مدیریت مشارکتی به کار گرفته شده است. واحد تحلیل در این پژوهش از مجموع ۹۰ روستای ۱۰ خانوار و بالاتر، باتوجه به توزیع فضایی در سطح شهرستان و بر اساس روستاهای واقع در جنگل و حاشیه جنگل (موقعیت طبیعی)، ارتفاع و خانوار، تعداد ۳۰ روستا به شکل تصادفی طبقه‌بندی شده انتخاب شده است (جدول ۲). واحد تحلیل در این تحقیق سرپرست خانوار بهره‌بردار و سطح تحلیل روستا می‌باشد.

جدول ۲. روستاهای نمونه مورد مطالعه به تفکیک تقسیمات سیاسی، موقعیت طبیعی، تعداد خانوار و حجم نمونه

روستا	دهستان	موقعیت طبیعی	ارتفاع	خانوار	تعداد پرسش‌نامه
آب سپاه	پاتاوه	جنگلی واقع در کوهستان	۲۴۰۹	۲۸	۱۰
بادنگان سفلی	پاتاوه	جنگلی واقع در کوهستان	۱۷۰۷	۵۸	۱۷
باگ	پاتاوه	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۵۳۲	۲۰۸	۱۰
بن‌زرد سفلی	پاتاوه	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۷۳۴	۲۷۷	۲۱
بهرام بیگی	پاتاوه	جنگلی واقع در کوهستان	۲۰۴۰	۱۹۷	۲۹
تمنک	پاتاوه	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۵۱۵	۴۴۷	۱۳

ادامه جدول ۲.

روستا	دهستان	موقعیت طبیعی	ارتفاع	خانوار	تعداد پرسش‌نامه
تنگ رواق	پاتاوه	جنگلی واقع در کوهستان	۱۶۰۱	۱۴۹	۱۸
چناربرم علیا	پاتاوه	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۵۳۹	۲۱۶	۱۹
خونگاه	پاتاوه	جنگلی واقع در کوهستان	۲۰۷۹	۱۰۷	۱۴
دشت رز	پاتاوه	جنگلی واقع در کوهستان	۱۹۶۷	۱۷۶	۱۵
سرتنگ‌رواق	پاتاوه	جنگلی واقع در کوهستان	۱۷۲۳	۳۲	۲۰
ده شیخ	پاتاوه	جنگلی واقع در کوهستان	۱۵۴۸	۲۹۲	۲۰
گزدان	پاتاوه	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۵۵۲	۷۰	۲۴
بنستان	سادات‌محمودی	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۷۱۴	۳۳۳	۱۵
خرسان	سادات‌محمودی	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۶۲۵	۸۲	۱۳
ده پایین	سادات‌محمودی	جنگلی واقع در کوهستان	۱۷۹۷	۶۶	۱۳
رودشتی	سادات‌محمودی	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۵۰۸	۱۶۸	۱۵
کله گه	سادات‌محمودی	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۳۷۶	۲۶	۱۰
لما	سادات‌محمودی	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۵۲۸	۹۸	۲۰
مازه کز	سادات‌محمودی	جنگلی واقع در کوهستان	۱۸۱۵	۴۴	۱۴
مونج	سادات‌محمودی	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۴۵۳	۷۷	۱۰
میمند	سادات‌محمودی	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۷۸۲	۴۱۶	۲۹
کتا	سادات‌محمودی	جنگلی واقع در کوهستان	۱۵۸۰	۱۱۱	۱۷
آبزار	توت نده	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۷۹۶	۴۹	۱۰
سمرون	توت نده	جنگلی واقع در کوهستان	۱۵۴۶	۱۲۱	۱۰
کره	توت نده	جنگلی واقع در کوهستان	۱۶۲۳	۱۲۴	۱۶
توت نده	توت نده	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۷۳۴	۴۳۱	۱۰
کریک	دنا	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۱۶۹۱	۱۹۳	۲۸
دارشاهی	دنا	جنگلی واقع در کوهستان	۱۶۲۶	۲۳۵	۱۳
کوخدان	دنا	کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	۲۱۸۲	۱۰۹	۱۲
مجموع					۴۸۵

جامعه آماری این پژوهش، بهره‌برداران روستایی واجد شرایط لازم برای پاسخ‌گویی به سؤالات این تحقیق ساکن در روستاهای شهرستان دنا را شامل می‌شود. این خانوارها از وضعیت جنگل‌های اطراف روستای خود در شهرستان دنا و انواع بهره‌برداری‌های کشاورزی، دام‌داری و باغ‌داری در جنگل و یا شیوه‌های بهره‌برداری از جنگل و مرتع شناخت نسبتاً کاملی داشته و از اقدامات و طرح‌های انجام شده توسط اداره‌های منابع طبیعی، حفاظت محیط‌زیست و جهاد کشاورزی در اراضی روستا مطلع بودند. حجم نمونه مربوط به روستاییان بر اساس فرمول کوکران ۴۸۵ نفر تعیین شد. (در تعدادی روستاها به علت اقامت روستاییان در شهر یا مهاجرت فصلی برای کار یا با توجه آمار جمعیتی طبق اطلاعات میدانی، ممکن است تعداد نمونه در هر روستا به شکل متفاوت توزیع شده باشد؛ بنابراین برای تعیین حجم نمونه بعضاً از تجربه زیسته نیز استفاده شد). روایی پرسش‌نامه توسط ۳۷ تن از خبرگان دانشگاهی و کارشناسان دولتی حوزه جنگلداری و منابع طبیعی، حفاظت محیط‌زیست شهرستان دنا و استان کهگیلویه و بویراحمد، اداره امور عشایر، فرمانداری، بخش‌داری که شناخت کافی از روستاهای دنا و جنگل‌های اطراف آن داشتند، مورد تأیید قرار گرفت. پایایی پرسش‌نامه نیز از طریق بررسی ضریب آلفای کرونباخ هر یک از ابعاد مدیریت مشارکتی مورد تأیید قرار گرفت (جدول ۳).

ابزار جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های پیمایشی، پرسش‌نامه روستاییان در ارتباط با شاخص‌های مدیریت مشارکتی در جنگل‌ها و مراتع می‌باشد. عمده‌ترین متغیرهای مدیریت مشارکتی بر اساس پیشینه تحقیق و مطالعات نظری انجام‌گرفته عبارت‌اند از: مشارکت در تصمیم‌گیری، مشارکت در برنامه‌ریزی، مشارکت در اجرا (احیا و توسعه)، مشارکت در نظارت (حفاظت) مشارکت در بهره‌برداری. برای تحلیل داده‌ها نیز از آزمون t، تحلیل واریانس و پس‌آزمون دانکن استفاده شد.

جدول ۳. مقدار ضریب آلفای کرونیباخ محاسبه شده برای ابعاد اصلی مدیریت مشارکتی (مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

ابعاد	تعداد گویه	روستاییان	وضعیت	تعداد افراد	چولگی	کشیدگی
برنامه‌ریزی	۳	۰/۸۷	مناسب	۵۱۰	۰/۷۶۷	۰/۲۰۳
تصمیم‌گیری	۵	۰/۸۷	مناسب	۵۰۹	۰/۶۷۰	-۰/۰۱۲
احیا و توسعه (اجرا)	۵	۰/۸۳	مناسب	۵۱۱	۰/۳۳۷	-۰/۴۴۸
حفاظت (نظارت)	۶	۰/۸۸	مناسب	۵۱۳	۰/۳۱۶	-۰/۶۲۹
بهره‌برداری	۲	۰/۸۰	مناسب	۵۱۶	۰/۴۸۴	-۰/۴۹۴
مدیریت مشارکتی	۲۱	۰/۹۳	مناسب	۴۸۱	۰/۵۱۲	-۰/۰۷۴

نتایج

ویژگی‌های فردی و اجتماعی بهره‌برداران روستایی

یافته‌های مطالعه نشان می‌دهد که حدود ۵۳ درصد پاسخ‌دهندگان را مرد، حدود ۵۹ درصد گروه سنی بین ۲۰ تا ۴۰ سال بوده، حدود ۶۴.۹ درصد متأهل، بیشترین تعداد افراد خانوار به دسته‌های یک تا چهار نفر که حدود ۴۹ درصد را شامل می‌شد، بیشتر افراد در شغل آزاد مانند کارگری، بنایی، مغازه‌داری، کار فصلی در شهر و عده‌ای فاقد شغل بودند.

یافته‌های تحلیلی

برای تحلیل سطح مدیریت مشارکتی بهره‌برداران عرصه‌های جنگلی و مرتعی از آزمون آماری t تک نمونه‌ای (باتوجه به نرمال بودن داده‌ها) از طریق مقایسه میانگین هر شاخص با میانگین حد متوسط (۳) استفاده شده است. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی مدیریت مشارکتی منابع طبیعی بهره‌برداران روستایی شهرستان دنا بر اساس ۲۱ گویه و ۵ شاخص کلی جمع‌بندی و مورد آزمون و تحلیل قرار گرفت. باتوجه به نرمال بودن داده‌ها بر اساس نتایج آزمون t باتوجه به دیدگاه بهره‌برداران در ارتباط با میزان مدیریت مشارکتی و مفاهیم مرتبط با آن از نظر میانگین، تفاوت وجود دارد و بر اساس ۹۵ درصد اطمینان، تفاوت معناداری بین مضامین مذکور از نظر بهره‌برداران وجود دارد؛ بنابراین می‌توان گفت تمامی شاخص‌های مدیریت مشارکتی در منطقه موردنظر باتوجه به میانگین نظری کمتر از ۳ در سطح نامناسبی قرار دارند (جدول ۴). این مسئله بیانگر این است که پاسخگویان آن را به شکل منفی ارزیابی کرده‌اند. به‌طور کلی میانگین شاخص‌های مدیریت مشارکتی در نظر مردم کمتر از حد متوسط است.

از دیدگاه مردم ایجاد چنین وضعی از منظر سطح پایین مشارکت در تمامی شاخص‌ها در این مطالعه می‌تواند بیانگر چالش‌های درونی همچون بهره‌برداری‌های بی‌رویه از جنگل‌ها و مراتع و عدم رعایت زمان مناسب چرا در مراتع و پایین بودن سطح اطلاعات عمومی و فرهنگ مردم و بهره‌برداران در ارتباط با اهمیت و ارزش منابع طبیعی و چالش‌های بیرونی شامل ابهامات و ضعف قوانین و مقررات بهره‌برداری و فرایند آگاهی‌رسانی (حاجی میرحیومی و نبئی، ۱۳۸۵)، تصمیم‌سازی‌های نامناسب مدیریت اجرایی، منابع مالی ضعیف برای اداره جنگل (زند بصیری و غضنفری، ۱۳۸۹)، شدت فزاینده بهره‌برداری در جنگل‌های زاگرس و عدم توفیق طرح‌ها و برنامه‌های احیایی، ذی‌نفع نبودن اجتماعات در مدیریت، بهره نبردن از دانش بومی در تدوین برنامه‌ها، وابستگی زیاد اجتماعات محلی به جنگل و نبود تشکل‌های مردمی تأثیر زیادی بر مشارکت پایین مردم محلی دارد (خدری‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷).

نبود امکانات و نیروهای انسانی برای حفاظت و احیا (فلاح و همکاران، ۱۳۹۷)، کمبود شغل و نبود درآمد و وابستگی به جنگل (افروغ و همکاران، ۱۳۹۷)، همکاری ضعیف اداره منابع طبیعی با اجتماعات محلی در مدیریت عرصه‌های جنگلی و مرتعی، به‌ویژه در بحث احیا و توسعه، نبود الگوی مناسب در چنین زمینه‌هایی و حساسیت کم اجتماعات محلی نسبت به ارزش‌های تنوع زیستی اشاره دارند (سیرمی راد، ۱۳۹۵). عامل زودبازده نبودن طرح‌ها، ناآشنایی مجریان با فنون مشارکت، نبود ضوابط قانونی برای مجریان و مردم و بی‌توجهی به خواسته‌های مردم (اسحاقی و همکاران، ۱۳۹۹)، وضعیت حفاظت، احیاء، توسعه و بهره‌برداری از جهت عدم استقلال سازمان جنگل‌ها، کمبود امکانات و نیروی انسانی ناکافی (ذبیح‌اللهی، ۱۳۹۹)، روش‌های ناکافی مدیریت جنگل‌های کشور در قالب احیا و توسعه، حفاظت و بهره‌برداری به همراه نبود امکانات فنی و فناوری

برای برداشت از جنگل، منابع جنگلی غیرچوبی استفاده نشده، کمبود جاده‌های جنگلی با پوشش سخت، سطح بسیار کم کار احیای جنگل‌ها، بی‌توجهی به بازسازی جنگل‌های تخریب شده، فقدان بذرکاری، نبود ترویج احیای طبیعی (Patarkalashvili, 2016)، محدودیت در برداشت زغال‌چوب و الوار، سلطه نخبگان بر تصمیم‌گیری و فقدان مشوق‌ها بر میزان مشارکت در برنامه مدیریت جنگل تأثیر منفی و معنی‌داری داشته است (Tadesse et al., 2017). در این مبحث اثری از نتیجه تحقیق در مورد چرایی وضعیت پایین مدیریت مشارکتی وجود ندارد و مجدداً به نتایج تحقیقات دیگران ارجاع داده شده است.

جدول ۴. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای جهت مقایسه وضعیت ابعاد مدیریت مشارکتی منابع طبیعی

ابعاد	تعداد میانگین	انحراف معیار	نوع آزمون	T	df	(sig)	اختلاف میانگین	حد پایین	حد بالا
برنامه‌ریزی	۴۷۳	۲/۲۵	T	-۱۸/۱۷۶	۴۷۲	۰/۰۰۰	-۰/۸۴۲۰۷	-۰/۹۳۳۱	-۰/۷۵۱۰
تصمیم‌گیری	۴۷۲	۲/۳۳	T	-۱۷/۰۹۰	۴۷۱	۰/۰۰۰	-۰/۷۴۸۶۴	-۰/۸۵۷۰	-۰/۶۸۰۳
اجرا (احیا و توسعه)	۴۷۵	۲/۶۸	T	-۹/۰۰۲	۴۷۴	۰/۰۰۰	-۰/۴۱۴۱۱	-۰/۵۰۴۵	-۰/۳۲۳۷
نظارت (حفاظت)	۴۷۶	۲/۶۱	T	-۱۰/۲۳۸	۴۷۵	۰/۰۰۰	-۰/۴۸۸۳۱	-۰/۵۸۲۰	-۰/۳۹۴۶
بهره‌برداری	۴۷۹	۲/۴۹	T	-۱۱/۸۵۵	۴۷۸	۰/۰۰۰	-۰/۶۰۸۳۵	-۰/۷۰۹۲	-۰/۵۰۷۵
مدیریت مشارکتی	۴۴۵	۲/۵۰	T	-۱۳/۴۶۴	۴۴۴	۰/۰۰۰	-۰/۵۹۲۸۸	-۰/۶۷۹۴	-۰/۵۰۶۳

برای سنجش تفاوت میان شاخص‌ها از تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شده است. این آزمون برای مقایسه میانگین یک متغیر کمی در بیش از دو گروه استفاده می‌شود. در این آزمون که تعمیم‌یافته آزمون t است، واریانس کل جامعه به عوامل اولیه آن تجزیه می‌شود که به همین دلیل به آن آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه می‌گویند. در آزمون تحلیل واریانس در صورتی که این مقدار کمتر از ۰/۰۵ باشد می‌توان دریافت که این شاخص‌ها با هم تفاوت معنی‌داری دارند. بر اساس نتایج تحلیل یک‌طرفه و سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ این شاخص‌ها، تفاوت معنی‌داری بین روستاهای مختلف در مدیریت جنگل‌ها و مراتع طبیعی (مدیریت مشارکتی) وجود دارد. لازم به توضیح است که سطح معناداری تمام مضامین فرعی مرتبط با مدیریت مشارکتی باتوجه‌به اینکه از مقدار ۰/۰۵ کمتر است (جدول ۵). می‌توان چنین استنباط کرد که از نظر روستاهای مختلف نیز در ارتباط با مدیریت جنگل‌ها و مراتع طبیعی نیز تفاوت وجود دارد. به بیان دیگر سطح شاخص‌ها از یک روستا به روستای دیگر متفاوت است؛ یعنی در بعضی روستاها بیشتر و در تعدادی از روستا کم گزارش می‌شود

جدول ۵. تحلیل واریانس یک‌طرفه جهت بررسی تفاوت بین روستاها به لحاظ مدیریت مشارکتی

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	Sig
بین‌گروهی	۸۹/۶۱۸	۲۹	۳/۰۹۰	۳/۵۱۴	۰/۰۰۰
درون‌گروهی	۳۸۹/۵۸۱	۴۴۳	۰/۸۷۹		
کل	۴۷۹/۱۹۹	۴۷۲			
بین‌گروهی	۹۵/۰۷۷	۲۹	۳/۲۷۹	۴/۰۸۶	۰/۰۰۰
درون‌گروهی	۳۵۴/۶۱۹	۴۴۲	۰/۸۰۲		
کل	۴۴۹/۶۹۶	۴۷۱			
بین‌گروهی	۱۳۶/۸۹۰	۲۹	۴/۷۲۰	۶/۱۸۷	۰/۰۰۰
درون‌گروهی	۳۳۹/۲۵۲	۴۴۵	۰/۷۶۳		
کل	۴۷۶/۴۱۵	۴۷۴			
بین‌گروهی	۱۴۲/۲۸۸	۲۹	۴/۹۰۶	۵/۸۸۲	۰/۰۰۰
درون‌گروهی	۳۷۲/۰۲۴	۴۴۶	۰/۸۳۴		
کل	۳۱۲/۵۱۴	۴۷۵			
بین‌گروهی	۱۳۸/۶۴۹	۲۹	۴/۷۸۱	۴/۶۲۳	۰/۰۰۰
درون‌گروهی	۴۶۴/۳۱۷	۴۴۹	۱/۰۳۴		
کل	۶۰۲/۹۶۷	۴۷۸			
بین‌گروهی	۱۰۷/۵۳۱	۲۹	۳/۷۰۸	۵/۵۸۴	۰/۰۰۰
درون‌گروهی	۲۷۵/۵۷۴	۴۱۵	۰/۶۶۴		
کل	۳۸۳/۱۰۵	۴۴۴			

گروه‌بندی روستاها از لحاظ شاخص‌های مدیریت مشارکتی طبق نتایج آزمون دانکن

آزمون دانکن (پس‌آزمون) راهی برای دسته‌بندی روستاها از لحاظ شاخص‌های موردنظر است. آزمون دانکن جایگاه هر روستا در منطقه را به لحاظ شاخص‌های مورد بررسی، با استفاده از میانگین رتبه‌ای، در گروه‌های همگن نشان می‌دهد. نتایج این آزمون در جدول ۶ آمده است. در این جدول به طور مشهود می‌توان روستاها را به تفکیک مؤلفه کلی مدیریت مشارکتی از لحاظ تشابه یا تفاوت در دسته‌هایی تقسیم کرد که از نامناسب‌ترین تا مطلوب‌ترین تعریف شده است. نهایتاً در همه شاخص‌های مدیریت مشارکتی بر اساس آزمون دانکن باتوجه‌به تکرار روستاها در دو یا چند گروه برای مشاهده بهتر میانگین به تعداد دسته‌های کمتری تقسیم و نهایتاً بر اساس دسته‌بندی میانگین در ۴ دسته کلی طبقه‌بندی شدند (دسته میانگین‌های کمتر از ۲ نامناسب، ۲-۲/۵۰ نسبتاً نامناسب، و ۲-۲/۹۹-۵۱-۲ دارای وضعیت مطلوب، میانگین ۳ و بیشتر از ۳ با وضعیت مطلوب).

گروه‌بندی نهایی روستاها از لحاظ مؤلفه مدیریت مشارکتی طبق نتایج آزمون دانکن

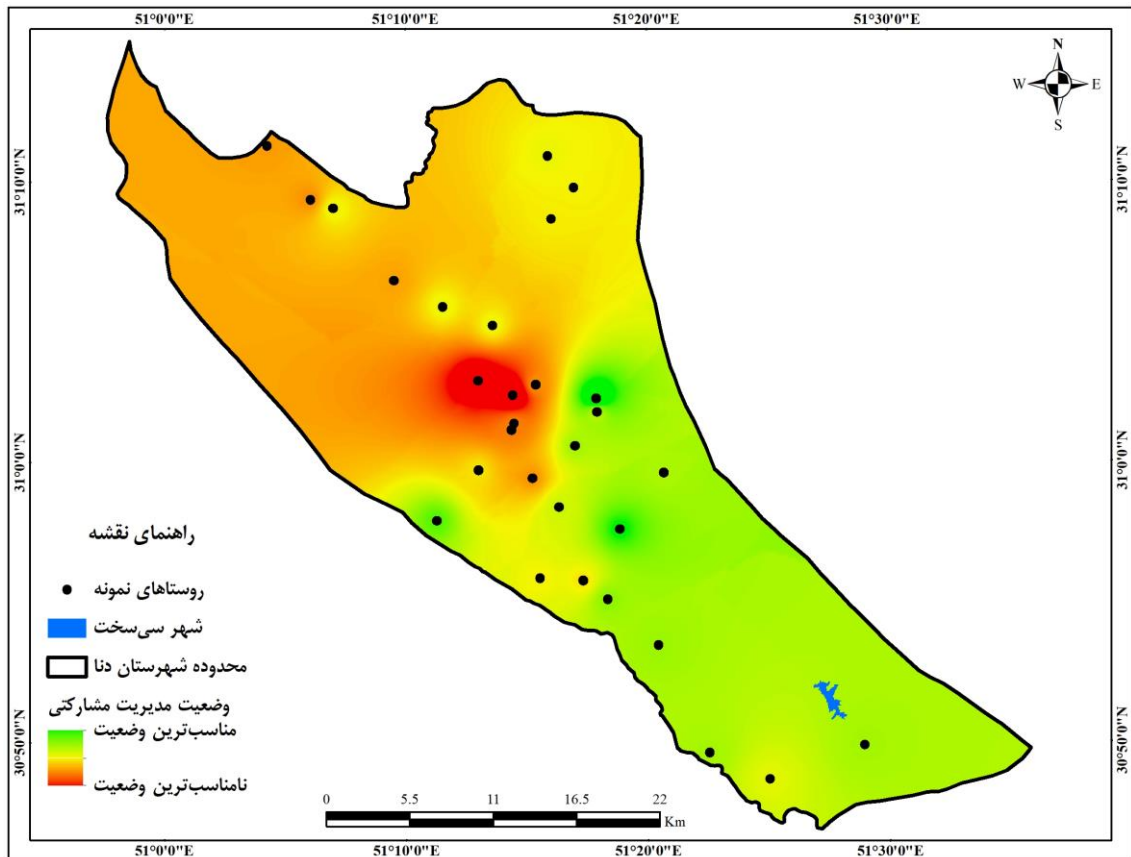
در دسته‌بندی روستاها بر اساس مؤلفه مدیریت مشارکتی، به‌طور کلی روستاها در ۷ دسته طبقه‌بندی شده که نهایتاً بر اساس دسته‌بندی میانگین و بهتر مشخص شدن دسته‌ها، روستاها در ۴ دسته کلی گروه‌بندی شدند. به لحاظ میانگین رتبه‌ای، دسته اول: روستاهای تنگ رواق و لما پایین‌ترین سطح از میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. دسته دوم شامل باگ، گزدان، دارشاهی، ده پایین، چناربرم، سر تنگ رواق، مازه کز، کله گه، سمرون، تمنک، میمند، خرسان، ده شیخ دارای وضعیت نامناسب؛ دسته سوم: کتا، کریک، دشت رز، بادنگان، آب سپاه، رودشتی، کوخندان بن زرد، توت نده، کره، بنستان دارای وضعیت نسبتاً نامطلوب؛ دسته چهارم: روستاهای بهرام بیگی، آبزار، منج، خونگاه (دارای بالاترین میانگین) دارای وضعیت مناسبی نسبت به سایر دسته‌ها می‌باشند. به طور کلی علت ایجاد چنین وضعیتی در روستاها به عواملی مانند دوری یا نزدیکی به شهر، سطح درآمد و نوع معیشت مردم (کشاورزی، دامداری، عامل فقر و درآمد حاصل از فروش هیزم و زغال، عدم درک و اهمیت جنگل، عدم اجرای طرح‌های جنگلداری و عدم آشنایی با شیوه‌های مشارکت، فاصله تا جنگل و موقعیت طبیعی روستا و دسترسی راحت به جنگل، قرار گرفتن در مسیر جاده‌های ارتباطی، عدم شفاف سازی قوانین مربوط به منابع طبیعی و عوامل روانی در حیطه عدم تعهد و مسؤولیت‌پذیری جامعه مدنی غیرمتعهد، سیستم‌های حقوقی ناعادلانه و غیرمجاز، محرومیت اجتماعی، تخصیص ناعادلانه منابع متفاوت می‌باشد.

جدول ۶. سطح‌بندی روستاها بر اساس وضعیت مدیریت مشارکتی منابع طبیعی

Subset for alpha = 0.05					تعداد نمونه	روستا
سطح پنجم	سطح چهارم	سطح سوم	سطح دوم	سطح اول		
				۱/۲۰۲	۱۶	تنگ رواق
				۱/۴۵۶	۱۹	لما
			۲/۱۴۹		۸	باگ
			۲/۱۶۰		۲۲	گزدان
			۲/۱۹۰		۱۲	ده پایین
			۲/۲۰۱		۱۹	چناربرم
			۲/۲۱۲		۲۰	سرتنگ رواق
			۲/۲۳۸		۱۴	مازه کز
			۲/۲۵۹		۹	کله گه
			۲/۴۴۸		۱۰	سمرون
			۲/۴۶۴		۱۲	تمنک
			۲/۴۷۸		۲۲	میمند
			۲/۵۰۰		۱۰	خرسان
			۲/۵۰۰		۲۰	ده شیخ

ادامه جدول ۶.

Subset for alpha = 0.05				تعداد نمونه	روستا
سطح پنجم	سطح چهارم	سطح سوم	سطح دوم	سطح اول	
		۲/۵۴۰			بنستان
		۲/۵۴۱			رودشتی
		۲/۵۴۵			کتا
		۲/۵۴۵		۷	مونج
		۲/۵۷۶		۲۲	کریک
		۲/۶۴۱		۱۵	دشت رز
		۲/۶۵۸		۱۷	بادنگان سفلی
		۲/۷۵۲		۱۰	آب سپاه
		۲/۷۷۶		۱۰	کوخذان
		۲/۷۷۶		۱۲	دارشاهی
		۲/۷۸۷		۱۹	بن زرد سفلی
		۲/۸۰۵		۱۰	توت نده
		۲/۸۵۷		۱۵	کره
	۳/۰۲۷			۲۵	بهرام بیگی
	۳/۱۹۰			۱۰	آبزار
۳/۷۶۲				۱۴	خونگاه

شکل ۳. توزیع فضایی وضعیت مدیریت مشارکتی منابع طبیعی در سطح نواحی روستایی شهرستان دنا

بحث

حکمرانی منابع طبیعی، گستره وسیعی از سیاست‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و اداری را دربرمی‌گیرد (مؤذنی و

همکاران، ۱۴۰۳). بر این مبنا، تحول مفهومی حکمرانی منابع طبیعی به دلیل عوامل طبیعی همچون خشکسالی، تغییر اقلیمی، نقش برجسته حکومت و نهادهای مرتبط با سیاست‌های حکمرانی منابع طبیعی (Hipel et al., 2014)، تحولات ذهنیت اجتماعی نسبت به مسائل محیط‌زیست، اقتصادی و سیاسی و نیز فقدان الگویی از حکمرانی محیط‌زیست به منزله چالشی جدی در این حوزه، اهمیت توجه به مدیریت جامع و پایدار منابع طبیعی را دوچندان کرده است (تمسکی و همکاران، ۱۴۰۳).

تقلیل درگیری‌ها و تضادها در حوزه منابع طبیعی وابسته به تمهیدات مناسب حکمرانی و ابتکارات در سطح پروژه‌های محلی است. از طرف دیگر ضعف حکمرانی در طرح‌های احیای مراتع، سبب شکل‌گیری سیستم‌های حقوقی ناعادلانه و غیرمجاز، محرومیت اجتماعی، جامعه مدنی غیرمتعهد، تخصیص ناعادلانه منابع و به حاشیه کشیده شدن و فقیر شدن اجتماعات وابسته به منابع طبیعی شده است (Davis, et al., 2013). همچنین سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های بالابنه پایین در مدیریت منابع طبیعی کمترین نقش را برای اجتماعات محلی قائل است که این امر خود، سدی در برابر مشارکت حداکثری آن‌ها در طرح‌های منابع طبیعی ایجاد می‌کند (Kumiawan et al., 2021).

نکته حیاتی در بحث مدیریت منابع طبیعی، تعامل بین حاکمیت و اجتماعات مدنی از طریق توزیع قدرت بین بازیگران و بهره‌برداران مختلف و نیز ایجاد فضایی برای مشارکت فعال ذینفعان در تصمیم‌گیری‌ها برای حفاظت از محیط‌زیست و ارتقای حکمرانی خوب منابع طبیعی است (تمسکی و همکاران، ۱۴۰۳). چنین مشارکتی شامل دخالت مردم در فرایند تصمیم‌گیری، اجرای طرح‌ها و سهم‌شدن آنان از منافع طرح‌های توسعه و مداخله در ارزیابی طرح‌ها است (حیدری، ۱۳۸۹)؛ بنابراین شالوده نظام مدیریتی مناسب برای حفاظت از منابع طبیعی، باید بر مبنای مدیریت مبتنی بر مشارکت اجتماعات محلی باشد و ضروری است که جایگاه مردم و در واقع بهره‌برداران اصلی از منابع طبیعی در طرح‌های حفظ و احیا به‌درستی شناخته شود چرا که اجرای طرح‌های مذکور بدون توجه به زمینه‌های مشارکت مردمی امکان‌پذیر نیست (رحمانی‌راد و همکاران، ۱۴۰۳).

باتوجه به مسائل و چالش‌هایی که در حوزه مدیریتی و سیاست‌گذاری در ارتباط با عدم مشارکت روستاییان در حفظ منابع طبیعی ایران وجود دارد، هدف این پژوهش بررسی و تحلیل مدیریت مشارکتی از منظر بهره‌برداران روستایی در مورد سطح مشارکت اجتماعات محلی است و پاسخ درخور به این پرسش است که مشارکت از دیدگاه مردم در حوزه جنگل‌ها و مراتع نواحی روستایی شهرستان دنا تا چه حد مبتنی بر مدیریت مشارکتی است و از لحاظ کدام شاخص‌ها بین روستاها تفاوت وجود دارد؟

به‌منظور بررسی تفاوت میانگین شاخص‌های مشارکتی از نظر مردم از آزمون t استفاده شد. بر اساس نتایج آزمون t با توجه به دیدگاه مردم در ارتباط با میزان مدیریت مشارکتی و مفاهیم مرتبط با آن، بر اساس سطح اطمینان ۹۵ درصد، تفاوت معنی‌داری بین مضامین مذکور از نظر مردم وجود دارد. بنابراین می‌توان گفت تمامی شاخص‌های مدیریت مشارکتی در منطقه مورد نظر با توجه به میانگین نظری در سطح نامناسبی قرار دارند و پاسخ‌گویان آن را به شکل منفی ارزیابی کرده‌اند. به عبارت دیگر میانگین شاخص‌های مدیریت مشارکتی در نظر مردم کمتر از حد متوسط می‌باشد. وضعیت مدیریت مشارکتی هم در قسمت نتایج و هم در قسمت بحث بسیار ضعیف است. برای سنجش تفاوت میان شاخص‌ها از تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شد.

بر اساس نتایج تحلیل واریانس یک‌طرفه و سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ این شاخص‌ها، تفاوت معنی‌داری بین روستاهای مختلف در مدیریت جنگل‌ها و مراتع طبیعی (مدیریت مشارکتی) وجود دارد. بر اساس نتایج آزمون دانکن، می‌توان چنین استنباط کرد که از نظر روستاهای مختلف نیز در ارتباط با مدیریت جنگل‌ها و مراتع طبیعی نیز تفاوت وجود دارد. به بیان دیگر سطح شاخص‌ها از یک روستا به روستای دیگر متفاوت است؛ یعنی در بعضی روستاها بیشتر و در دیگر از روستاها، کمتر گزارش می‌شود. از لحاظ مؤلفه کلی مدیریت مشارکتی روستاهای تنگ رواق و لما دارای پایین‌ترین سطح از میانگین و روستاهای بهرام بیگی، آزار، منج، خونگاه با بالاترین میانگین، وضعیت مناسبی نسبت به سایر دسته‌ها دارند.

بطور کلی نتایج میانگین مشارکت مردم کمتر از حد متوسط و نشان‌دهنده پایین بودن سطح مشارکت و همکاری ذینفعان درگیر در امر مدیریت منابع طبیعی است. این مشارکت پایین در برنامه‌ریزی، هم راستا با نتایج گلرنگ و همکاران (۱۳۹۷) می‌باشد. در عین حال مطابق یافته‌های زند بصیری و غضنفری (۱۳۸۹) علت پایین بودن مشارکت در برنامه‌ریزی پایین ضعف منابع مالی برای اداره جنگل و کاهش هزینه‌های اداره جنگل توام با تصمیم‌سازی‌های نامناسب از مهم‌ترین پیامدها و عوامل تأثیرگذار بر عدم حضور مدیریت اجتماعات محلی ساکن در حاشیه جنگل‌های زاگرس می‌باشد. نتایج نشان نمی‌دهد که وضعیت مدیریت مشارکتی در عرصه‌های مختلف چگونه است.

نتایج حاصل در شاخص مشارکت در تصمیم‌گیری نیز هم‌راستا با نتایج گلرنگ و همکاران (۱۳۹۷)، کولیالی - لینگالی و همکاران (۲۰۱۱) و چهتری و همکاران (۲۰۱۳) می‌باشد. دلیل عمده پایین بودن مشارکت در تصمیم‌گیری را می‌توان در تصمیم‌سازی‌های نامناسب مدیریت اجرایی، نوع تصمیم‌گیری و به حساب نیاوردن توان بالقوه و بالفعل گروه‌های مختلف مردمی در نزد بالادستان دولتی و اعمال نوعی گرایش به تصمیم‌گیری متمرکز در مدیریت منابع طبیعی جستجو کرد. یافته‌های این بخش در برخی مطالعات دیگر همچون زند بصیری و غضنفری (۱۳۸۹) و آرایش و همکاران (۱۳۸۹) تأیید شده است. بنا به گفته چهتری و همکاران (۲۰۱۳) تنوع قومی در یک منطقه شاخص کلیدی ناهمگونی اجتماعی در میان گروه‌ها است. مطابق نتایج عبداللهی و همکاران (۱۴۰۲) افزایش شغل و معیشت جایگزین و بهبود دسترسی به بازار می‌تواند نقش بزرگی در مدیریت پایدار منابع جنگلی از طریق افزایش مشارکت اجتماعات محلی در فرآیندهای تصمیم‌گیری ایفا کند. توجه به این تنوع دیدگاه‌ها، نیاز به توسعه رویکردهای مدیریت منابع طبیعی فعال و انعطاف‌پذیر را برجسته می‌کند.

نتایج مطرح شده در بحث احیا، با یافته‌های فلاح و همکاران (۱۳۹۷)، گلرنگ و همکاران (۱۳۹۷)، ذبیح‌اللهی (۱۳۹۹)، کولیالی - لینگالی و همکاران مطابقت دارد. نتایج خدیری‌زاده و همکاران (۱۳۹۷)، با اشاره به عوامل و شاخص‌ها و نتایج سیرمی‌راد (۱۳۹۵)، به همکاری ضعیف اداره منابع طبیعی با اجتماعات محلی در مدیریت عرصه‌های جنگلی و مرتعی، به ویژه در بحث احیا و توسعه، نبود الگوی مناسب در چنین زمینه‌هایی و حساسیت کم اجتماعات محلی نسبت به ارزش‌های تنوع زیستی اشاره داشت. طبق یافته‌های حبیبی و همکاران (۱۳۹۳) لازم است آگاهی و دانش جنگل‌نشینان در رابطه با مدیریت جنگل افزایش یابد.

بر مبنای شاخص‌های مطالعه داس (۲۰۱۱) و کولیالی - لینگالی و همکاران (۲۰۱۱) با تأکید بر شاخص‌های احیا، حفاظت و توسعه و پژوهش کریمی و دهکردی (۱۳۹۵)، افروغ و همکاران (۱۳۹۷)، ذبیح‌اللهی (۱۳۹۹)، چهتری و همکاران (۲۰۱۳) و بگیوم (۲۰۲۲) هم راستا بودن نتایج حاصل را به دلایلی مانند بهره‌برداری‌های بی‌رویه از جنگل‌ها و مراتع، عدم رعایت زمان مناسب چرا در مراتع، پایین بودن سطح اطلاعات عمومی و فرهنگ مردم و بهره‌برداران در ارتباط با اهمیت و ارزش منابع طبیعی، ابهامات و ضعف قوانین و مقررات بهره‌برداری و فرایند آگاهی‌رسانی با نتایج حاجی میرحیمی و نبئی (۱۳۸۵)، عامل زودبازده نبودن طرح‌ها، عدم آشنایی مجریان با فنون مشارکت، نبود ضوابط قانونی برای مجریان و مردم و عدم توجه به خواسته‌های مردم با نتایج اسحاقی و همکاران (۱۳۹۹) با نتایج این پژوهش به طور نسبی مطابقت دارد. به‌علت سهولت دسترسی افراد جامعه به شبکه‌های اجتماعی و عضویت پررنگ آن‌ها در گروه‌های محیط‌زیستی، می‌توان از این ظرفیت در آموزش و مشارکت بیشتر این افراد در مدیریت ذخیره‌گاه زیست‌کره مطابق نتایج فرامرزی و همکاران (۱۴۰۲)، چهتری و همکاران (۲۰۱۳) که معتقدند مشارکت عموماً در استفاده از منابع جنگلی و حفاظت از جنگل بیشتر از حوزه تصمیم‌گیری است، بهره گرفت.

نتایج حاصل در شاخص بهره‌برداری، با مطالعه چهتری و همکاران (۲۰۱۳)، ذبیح‌اللهی (۱۳۹۹) و کولیالی - لینگالی و همکاران (۲۰۱۱) هم راستا است. البته علت پایین بودن مشارکت در بهره‌برداری را می‌توان به ذی‌نفع نبودن اجتماعات در مدیریت، بهره نبردن از دانش بومی در تدوین برنامه‌ها، وابستگی زیاد اجتماعات محلی به جنگل و نبود تشکل‌های مردمی ارجاع داد. اوان (۲۰۱۵) کمبود زمین‌های کشاورزی خارج از زمین‌های ذخیره‌شده جنگل، رشد جمعیت، فقر، عدم موفقیت دولت در اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری بیشتر و بهتر در کشاورزی مدرن را علت تخریب می‌داند. مطابق پژوهش خدیری‌زاده و

همکاران (۱۳۹۷) و مطابق نتایج افروغ و همکاران (۱۳۹۷) پیشنهاد می‌شود که تنوع شغلی برای ساکنان جنگل ایجاد شود تا باعث افزایش درآمد و به دنبال آن، کاهش وابستگی مردم محلی به جنگل شود. در این صورت از تخریب جنگل جلوگیری شده و انگیزه برای مشارکت و حفاظت مردم محلی نیز بیشتر می‌شود. به نظر می‌رسد که مطلب بحث و نتایج نیازمند بازنویسی دارد.

نتیجه‌گیری

برنامه مدیریت مشارکتی را می‌توان با تغییر ساختار اداری گروه‌های مدیریت جنگل به منظور توانمندسازی اعضا در فرایندهای تصمیم‌گیری افزایش داد. علاوه بر این، افزایش آگاهی و درک آن‌ها از قوانین و مقررات دولتی در حفاظت از جنگل، افزایش مشارکت زنان و گروه‌های محروم در فرایندهای تصمیم‌گیری مدیریت جنگل و اشتراک عادلانه‌تر منافع در میان گروه‌های کاربر در بهبود موفقیت برنامه مدیریت مشارکتی جنگل ضروری است. تعدادی از محققین بر این باورند که مشارکت جامعه در حفاظت از جنگل از طریق تشکیل انجمن‌های جنگلی فراهم می‌شود؛ بنابراین، نیاز مبرم به ابتکارات سیاستی را در جهت اتخاذ اشکال معنی‌دار، عادلانه و مشارکتی دوسویه، مشارکت از طریق توسعه و اجرای برنامه‌های راهنمایی و آموزشی، اصلاحات سیاست‌ها برای بهبود ساختار گروه‌های مدیریت جنگل و ایجاد مکانیسم‌های تقسیم سود عادلانه برای بهبود مشارکت مردم محلی در برنامه مدیریت جنگل ضروری و نیازمند توجه فوری است (Coulibaly-Lingani et al., 2011; et al., 2022; Begum Killian & Hyle, 2020; Musyoki, 2013; Tadesse et al., 2017).

برخی نیز پیشنهاد می‌کنند که تنوع شغلی و بهبود دسترسی به بازار برای ساکنان جنگل ایجاد شود تا باعث افزایش درآمد و به دنبال آن، کاهش وابستگی مردم محلی به جنگل شود (Apostolopoulou et al., 2012; Mbeche et al., 2021). در این صورت از تخریب جنگل جلوگیری شده و انگیزه برای مشارکت و حفاظت مردم محلی نیز بیشتر می‌شود. برای بهبود وضعیت و رفع عمده مشکلات در مدیریت جنگل‌های کشور نیازمند سیستم مدیریت جنگلی خواهیم بود که بر اصول جنگلداری پایدار متمرکز باشد؛ همان‌گونه که پاتار کالاشویلی و وال و نایاک نیز اجرای صحیح طرح مدیریت جنگل توسط اعضای گروه کاربری جنگل را برای مشارکت بیشتر در فعالیت‌های مدیریت جنگل مؤثر می‌دانند (Patarkalashvili, 2016; Walle & Nayak, 2022).

به‌طور کلی می‌توان گفت سطح مشارکت در منطقه مورد مطالعه در همه ابعاد پایین است و مدیریت فعلی منطقه، مدیریتی کاملاً غیرمشارکتی است. براین اساس اشکالات و انتقادات وارد بر سیستم حکمرانی و سیاست‌گذاری‌ها در راستای سیاست‌های طراحی، تدوین و حفظ، احیا و بهره‌برداری از منابع طبیعی مطرح می‌شود. در عین حال چالش‌های اجرایی سیستم غیرمتمرکز (تمرکززدا) که در بحث منابع و پیشینه پژوهش به آن پرداخته شد، آشکار می‌شود؛ لذا ضرورت دارد راهکارهای برون‌رفت از چالش‌های مطرح در سیستم مدیریت منابع طبیعی مرتفع شود چرا که این چالش‌ها ذاتی سیستم مدیریت مشارکتی نیست به این دلیل که اجرای مدیریت مشارکتی در برنامه‌ها به‌درستی صورت نمی‌گیرد و اشکال و ایرادات نیز نشئت‌گرفته از سیستم‌های مدیریت سنتی تمرکزگرا (سلسله‌مراتبی) است که همچنان پابرجا مانده‌اند. نکته حائز اهمیت پیرامون مدیریت مشارکتی و عدم توفیق نسبی برنامه‌های مشارکتی که در نتایج برخی از پژوهش‌ها و در مرور پیشینه و مبانی نظری به لحاظ تئوریک مطرح شده نیازمند تفکر، واکاوی و حل مسئله برای برون‌رفت از این شرایط است. باین‌همه بر اساس نتایج حاصل از پژوهش می‌توان اذعان نمود که برای موفقیت رویکردهای مشارکتی در برنامه‌های مدیریت منابع، انعطاف‌پذیری در مقابل تغییرات، لحاظ کردن شرایط اجتماعی و اقتصادی و اتخاذ سه ظرفیت جذبی، سازگار شونده و دگرگونی برای حصول به تاب‌آوری ضروری است.

منابع

آرامشی نیا، پارسا؛ شبیری، سیدمحمد؛ لاریجانی، مریم (۱۳۹۶). تأثیر آموزش زیست‌محیطی بر میزان سطح آگاهی، نگرش و رفتار جوامع محلی در حفاظت از تنوع زیستی (مورد مطالعه: ذخیره‌گاه زیست‌کره دنا). علوم و تکنولوژی محیط زیست، ۲۳ (۳)، ۱۱۶-۱۰۳.
doi: 10.30495/jest.2021.18848.2755

- آرایش، باقر؛ حسینی، سیدفرج اله؛ میردامادی، سیدمهدی و ملک محمدی، ایرج (۱۳۸۹). مقایسه دیدگاه کارشناسان و بهره‌برداران درباره مشارکت مردم در فرایند حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری از جنگلها و مراتع استان ایلام. *تحقیقات مرتع و بیابان ایران*. ۱۷، (۳)، ۳۷۷-۳۹۲. https://ijrdr.areeo.ac.ir/article_102932.html
- آل محمد، سیده، یآوری، احمدرضا؛ ملک محمدی، بهرام؛ صالحی، اسماعیل و امیری، محمدجواد (۱۳۹۹). نقشه سازی مشارکتی پهنه استفاده مردمی دهستان دنا در مجاورت منطقه حفاظت شده دنا. *جغرافیا و پایداری محیط (پژوهشنامه جغرافیایی)*. ۱۰، (۳۴)، ۵۳-۶۸. <https://www.sid.ir/paper/358573/fa>
- اداره کل حفاظت محیط زیست استان کهگیلویه و بویراحمد (۱۳۹۷). *پرونده منطقه حفاظت شده و ذخیره‌گاه زیست کره دنا*. اسحاقی، سیدرضا؛ حجازی، سید یوسف؛ حسینی، سید محمود؛ ده حقی، سمیه (۱۳۹۹). واکاوی چالش‌ها و راهکارهای جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع طبیعی در مناطق روستایی. *مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*. ۵۱، (۱)، ۵۳-۶۴. doi: 10.22059/ijaedr.2020.33178.667425
- افروغ، احمد؛ زارع مهرجردی، محمدرضا؛ امیر تیموری، سمیه؛ میرزایی خلیل‌آبادی، حمیدرضا؛ بنی‌اسدی، مصطفی (۱۳۹۷). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران محلی در مدیریت، حفظ و احیاء جنگل‌های بلوط. *تحقیقات جنگل و صنوبر ایران*. ۲۶، (۳)، ۳۹۳-۴۰۵. doi: 10.22092/ijfpr.2018.117742
- البرزی منش، میترا؛ ایمانی هرسینی، جلیل؛ دانه‌کار، افشین؛ رباطی، مریم؛ علم بیگی، امیر (۱۴۰۲). تدوین الگوریتم تصمیم‌گیری برای پهنه‌بندی زون هسته در اندوختگاه‌های زیست‌کره کشور (مطالعه اندوختگاه دنا). *نشریه محیط زیست طبیعی*. ۷۶ (ویژه نامه مناطق تحت حفاظت)، ۱۷۵ - ۱۹۵. doi: 10.22059/jne.2023.366505.2608
- بندری، ابوالمحمد؛ خسروی پور، بهمن (۱۴۰۲). بررسی اثر فقر روستایی بر تخریب جنگل‌های زاگرس. *جغرافیا و روابط انسانی*. ۱۱۶-۱۳۹. doi: 10.22034/gahr.2023.396123
- تمسکی، احسان؛ بهرامی جاف، ساجد؛ تمسکی، عرفان (۱۴۰۳). واکاوی الگوی مفهومی حکمرانی محیط‌زیست در ایران، *نشریه حکمرانی منابع طبیعی*. ۱۱، (۱)، ۱-۱۳. doi: 10.22059/jnrg.2024.372377
- حاجی میررحیمی، سید داوود؛ نبئی، سید مهدی (۱۳۸۵). بررسی چالش‌ها، مسائل و راهکارهای توسعه منابع طبیعی در استان مرکزی. *یافته‌های نوین کشاورزی*. ۱، (۲)، ۱۶۲ - ۱۷۶. <https://www.id.ir/paper/183987/fa>
- حبیبی، بهرام؛ علیپور، حسن؛ کیا دلیری، هادی (۱۳۹۳). بررسی میزان مشارکت جنگل‌نشینان در مدیریت جنگل و چگونگی تقویت مشارکت (مطالعه موردی: منطقه بابلکنار شهرستان بابل). *تحقیقات جنگل و صنوبر ایران*. ۲۲، (۱)، ۱۰۹-۱۲۰. doi: 10.22092/ijfpr.2013.9060
- حقیقت، روح اله؛ و نوذری، هانیه (۱۴۰۰). مطالعه کیفیت آب رودخانه بشار در منطقه حفاظت شده دنا. *اکویولوژی تالاب (تالاب)*. ۱۳ (۴۸)، ۶۹-۸۴. <https://www.sid.ir/paper/1032531/fa>
- حیدری، قدرت‌الله؛ عقیلی، محمود؛ بارانی، حسین؛ قربانی، جمشید؛ محبوبی، محمد رضا (۱۳۸۹). تحلیل همبستگی بین وضعیت مرتع و میزان مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتع‌داری (مطالعه موردی مراتع بلده استان مازندران). *نشریه مرتع*. ۴، (۱)، ۱۳۸-۱۴۹. <https://www.magiran.com/paper/754271>
- حیدری، مازیار؛ لطفعلیان، مجید؛ تشکری، مرتضی؛ ولی پور، احمد (۱۳۹۵). فرصت‌ها و تهدیدها در بهره‌برداری از محصولات غیرچوبی در جنگل‌های شهرستان بانه. *تحقیقات جنگل و صنوبر ایران*. ۲۴، (۱)، ۱۰۲-۸۹. doi: 10.2092/ijfpr.2016.106691
- خدری‌زاده، مهدی؛ ملک‌نیا، رحیم؛ عادل، کامران؛ هناره، جلال (۱۳۹۶). بررسی موانع و زمینه‌های مشارکت جوامع محلی در مدیریت جنگل (مطالعه موردی: بخش نم شیر شهرستان بانه). *پژوهش‌های علوم و فناوری چوب و جنگل*. ۲۴، (۳)، ۳۵-۴۸. doi: 10.2069/jwfst.2017.12024
- خسروی، شیدا؛ ملک‌نیا، رحیم؛ خدری‌زاده، مهدی (۱۳۹۳). نقش اقتصادی جنگل در معیشت خانوارهای روستایی در زاگرس شمالی. *توسعه پایدار جنگل*. ۱، (۳)، ۲۵۱-۲۶۸. https://fsdj.guilan.ac.ir/article_83.html
- ذبیح‌اللهی، سروش (۱۳۹۹). بررسی دیدگاه‌های ذینفعان جنگل در راستای برنامه ریزی و سیاست‌گذاری مدیریت مشارکتی جنگل در جنگل‌های زاگرس شمالی (مطالعه موردی: جنگل‌های روستای آلمان). *رساله دکتری دانشکده کشاورزی در رشته علوم جنگل*. دانشگاه ایلام. <https://research.uok.ac.ir/~feskdari/ViewResearch.aspx?ResearcherID=110835>
- رحمانی‌راد خرفکلی، محمدرضا؛ حیدری، قدرت‌الله؛ قربانی، جمشید؛ رزاقی بورخانی، فاطمه (۱۴۰۲). تبیین مولفه‌های حکمرانی خوب بر مدیریت مراتع ایران (از دیدگاه کارشناسان منابع طبیعی). *مجله مرتع*. ۱۷، (۳)، ۴۴۵-۴۶۵. doi: 10.22059/ijaedr.2020.33178.667425

20.1001.1.20080891.1402.17.3.8.1

رحمانی‌راد خرفکلی، محمدرضا؛ حیدری، قدرت‌اله؛ قربانی، جمشی؛ رزاقی بورخانی، فاطمه (۱۴۰۳). تأثیر حکمرانی خوب بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از دیدگاه بهره‌برداران مطالعه موردی: مراتع بیلاقی استان گیلان. حکمرانی منابع طبیعی، ۱ (۱)، ۳۷-۱۵. doi: 10.22059/jnrg.2024.367183.1004

رضایی، جعفر؛ نجفی فر، علی؛ صیدزاده، حیدر؛ محمدپور، ماشاءالله (۱۳۹۸). شناسایی چالش‌ها و تدوین راهبردهای مدیریت مشارکتی جنگل‌های زاگرس با استفاده از تحلیل شبکه‌ای - سوات (ANP-SWOT) مطالعه موردی منطقه جنگلی بانکول، ایلام. فصلنامه روستا و توسعه، ۲۲ (۲)، ۴۳-۲۳. doi: 10.30490/rvt.2019.91758

زمانی، سید معین‌الدین؛ ذوالفقاری، رقیه؛ الوانی نژاد، سهراب (۱۳۹۷). ارزیابی وضعیت تنوع زیستی، شکل زیستی و کورولوژی در گروه‌های اکولوژیک منطقه رویشی دنا. فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش و توسعه جنگل، ۴ (۴)، ۴۳۵-۴۴۷. https://jfrd.rmia.ac.ir/article_120652.html

زندبصری، مهدی؛ غضنفری، هدایت‌اله (۱۳۸۹). تدوین مهم‌ترین پیامدها و عوامل تأثیرگذار بر مدیریت مردم محلی جنگل‌های زاگرس (مطالعه موردی: حوضه آبخیز قلعه گل استان لرستان). مجله جنگل ایران، ۲ (۲)، ۱۳۸-۱۲۷، ۱ (۲)، ۱۷۶-۱۶۲. https://www.ijf-isaforestry.ir/article_4342.html

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کهگیلویه و بویراحمد (۱۳۹۸). برنامه آمایش سرزمین استان کهگیلویه و بویراحمد. باسوج: معاونت برنامه‌ریزی استانداری کهگیلویه و بویراحمد. <https://www.ing.com/search>

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کهگیلویه و بویراحمد (۱۳۹۹). سالنامه آماری استان کهگیلویه و بویراحمد، معاونت آمار و اطلاعات سازمان برنامه و بودجه استان کهگیلویه و بویراحمد. <https://www.bing.com/search>

سلطانی، نبی‌اله؛ گرکانی؛ سید امیر حسین؛ امیری، سجاد؛ روشن، برهان (۱۴۰۳). تحلیل نیازسنجی مشارکتی بر اساس رویکرد حکمرانی مبتنی بر مدیریت اجتماع‌محور روستایی (مورد مطالعه: روستای چهارطاق شهرستان باخرز. حکمرانی منابع طبیعی، ۱ (۱)، ۶۸-۵۱. doi: 10.22059/jnrg.2024.362440.1001

سیرمی‌راد، مرضیه (۱۳۹۵). تحلیل سرمایه اجتماعی و ظرفیت‌سنجی جامعه محلی برای مدیریت مشارکتی جنگل (منطقه مورد مطالعه: روستاهای اندیمشک در استان خوزستان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مهندسی منابع: مسائل اجتماعی اقتصادی جنگل، دانشگاه تهران.

صالح‌پور، زینب؛ جعفری کوخدان، عزیزاله؛ علیرضانژاد، علی (۱۳۹۲). بررسی تغییرات پوشش گیاهی در ارتباط با عوامل فیزیوگرافی رشته کوه دنا. نشریه فیزیولوژی محیطی گیاهی (پژوهش‌های اکوفیزیولوژی گیاهی ایران)، ۸ (۱)، ۲۸-۳۷. <https://www.sid.ir/paper/185771/fa>

عبداللهی، فرشاد؛ بانج شفیعی، عباس؛ بیگی حیدرلو، هادی؛ موسوی میرکلا، سید رستم (۱۴۰۲). تحلیل نگرش دین‌فغان جنگل نسبت به مدیریت مشارکتی در جنگل‌های سردشت، زاگرس شمالی ایران. پژوهش و توسعه جنگل، ۹ (۴)، ۴۳۷-۴۶۱. doi: 10.30466/jfrd.2023.54848.1686

فرامرزی، حسن؛ شعبانی، سعید؛ حسینی، سید محسن (۱۴۰۳). ارزیابی مدیریت مشارکتی در حفاظت از ذخیره‌گاه‌های زیست‌کره (مطالعه موردی: پارک ملی گلستان)، مجله جنگل ایران، ۱۵ (۴)، ۴۴۵-۴۵۹. doi: 10.22034/ijf.2023.359939.1887

فلاح، اصغر؛ ایمانی راستابی، مجتبی؛ نظریانی، نسترن (۱۳۹۷). بررسی برخی شاخص‌های مؤثر بر مشارکت در مدیریت پایدار جنگل‌ها (پژوهش موردی: سامان عرفی کلگچی، چهارمحال و بختیاری). پژوهش و توسعه جنگل، ۴ (۳)، ۲۷۳-۲۸۸. https://jfrd.urmia.ac.ir/article_120619.html

قربان‌نیا خیبری، وجیهه؛ آرمین، محسن (۱۳۹۹). ارزیابی پتانسیل طبیعت‌گردی سیمای منظر منطقه حفاظت شده دنا با استفاده از روش کمی. تنوع محیط زیست طبیعی (منابع طبیعی ایران)، ۷۳ (۴)، ۷۴۵-۷۵۸. doi: 10.22059/jne.2021.307353. 2042

کریمی، کبری؛ کریمی دهکردی، اسماعیل (۱۳۹۵). مشارکت بهره‌برداران روستایی در طرح‌های مرتع‌داری و عوامل مؤثر بر آن در شهرستان ماهنشان، نشریه جغرافیا و توسعه، ۱۴ (۴۵)، ۱۸۱-۱۹۶. doi: 10.22111/gdij.2016.2928

محمدی گلرنگ؛ سی‌لای، فود؛ صادقی، سیدحمیدرضا (۱۳۹۶). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتع و آبخیزداری مطالعه موردی: حوزه آبخیز کوش آباد خراسان رضوی. مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۱۱ (۱)، ۴۸-۶۸. https://jrrp.um.ac.ir/article_29216_e71429a9d9e039d245b63fb6a1afcb5e.pdf

محمدی، یاسر؛ اعتماد، وحید؛ برآبادی، سیدابوالقاسم؛ انصاری اردلی، علیرضا (۱۳۹۴). مدل‌سازی ساختاری تبیین رفتار مشارکتی

- روستاییان در حفظ جنگل (مطالعه موردی: ذخیره‌گاه جنگلی چهارطاق اردل). *مجله جنگل ایران*, ۷(۳), ۳۴۱-۳۶۲.
https://www.ijf-isaforestry.ir/article_12130.html
- محمودی، شیدا؛ موسوی میرکلا، سید رستم؛ حسین‌زاده، امید و معتمدی، جواد (۱۳۹۷). تحلیل مؤلفه‌های آمیخته بازاریابی محصولات غیرچوبی مطالعه موردی: جنگلهای استان آذربایجان غربی، نشریه پژوهش‌های علوم و فناوری چوب و جنگل، ۲۵ (۲)، ۸۱-۹۶.
<https://www.sid.ir/paper/368872/fa>
- ملک حسینی، سیده فهیمه؛ دشتی، سولماز (۱۳۹۵)، ارزیابی مخاطرات زیست محیطی منطقه حفاظت شده دنا با استفاده از روش تصمیم‌گیری چندمعیاره (TOPSIS). *علوم محیطی*، ۱۴ (۳)، ۴۱-۵۵.
<https://www.sid.ir/paper/117517/fa>
- مؤذنی نقندر، سعیدرضا، ملکیان، آرش (۱۴۰۳). حکمرانی یکپارچه حوزه آبخیز و نقش آن در سازگاری پایدار با تغییر اقلیم، نشریه حکمرانی منابع طبیعی، ۱ (۱)، ۸۳-۹۹. doi: 10.22059/jnrg.2024.367892.1006

References

- Abdollahi, F., Banj Shafiei, A., Beygi Heidarlou, H., & Mousavi Mirkala, S. R. (2024). Analysis of forest stakeholders' attitudes toward participatory management in the Sardasht forests, Iranian northern Zagros. *Forest Research and Development*, 9(4), 437-461. doi: 20.1001.1.24763551.1402.9.4.1.2. (In Persian).
- Afrough, A., Mehrjerdi, M. Z., Amirtaimoori, S., Khalilabadi, H. R. M., & Baniasadi, M. (2018). Identification and ranking of factors affecting the lack of participation of local beneficiaries in management, preservation and reclamation of Lorestan oak forests. 26(3), 393-405. doi: 10.22092/ijfpr.2018.117742. (In Persian).
- Al Mohammad, S., Yaori, A. R., Molk-Mohammadi, B., Salehi, I., & Amiri, M. J. (2020). Participatory mapping of the public use area of the Dena district adjacent to the Dena protected area. *Geography and Environmental Sustainability*, 10(34), 53-68. doi: 10.22126/ges.2020.4750.2158. (In Persian).
- Apostolopoulou, E., Drakou, E. G., & Padiaditi, K. (2012). Participation in the management of Greek Natura 2000 sites: Evidence from a cross-level analysis. *Journal of environmental management*, 113, 308-318. doi: 10.1016/j.jenvman.2012.09.006
- Arameahinia, P., Shobeiri, S. M., & Larijani, M. (2021). The Effect of Environmental Education on the Amount of Knowledge Level, Attitude and Behavior of Local Society to Protect the Biological Variety (Subject of Study to Reserve Dena Sphere of Living). 23 (3), 103-116. doi: 10.30495/jest.2021.18848.2755. (In Persian).
- Arayesh, B., Hosseini, F. A., Mirdamadi, S. M., & Malek Mohammadi, I. (2010). A comparison between viewpoint of experts and utilizers of natural resources on people participation in the process of preservation, restoration, development and utilization of forests and rangelands-Illam province. https://ijrdr.areeo.ac.ir/article_102932.html. (In Persian).
- Atmiş, E., Günşen, H. B., Lise, B. B., & Lise, W. (2009). Factors affecting forest cooperative's participation in forestry in Turkey. *Forest policy and economics*, 11(2), 102-108. doi: 10.1016/j.forpol.2008.10.
- Bandyopadhyay, S., & Shyamsundar, P. (2004). Fuelwood consumption and participation in community forestry in India. Available at SSRN 610376. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=610376
- Begum, F., de Bruyn, L. L., Kristiansen, P., & Islam, M. A. (2022). Forest co-management in the Sundarban mangrove forest: Impacts of women's participation on their livelihoods and sustainable forest resource conservation. *Environmental Development*, 43, 100731. doi: 10.1016/j.envdev.2022.100731
- Bondori, A., & Khosravipour, B. (2023). Investigating the Effect of Rural Poverty on the Destruction of Zagros Forests. *Geography and Human Relationships*, 6(1), 116-139. doi: 10.22034/gahr.2023.396123.1866. (In Persian)
- Bruña-García, X., & MArej-Pérez, M. F. (2014). Public participation: a need of forest planning. *iForest-Biogeosciences and Forestry*, 7(4), 216. doi: 10.3832/ifer0979-007
- Buono, F., Padiaditi, K., & Carsjens, G. J. (2012). Local community participation in Italian national parks management: Theory versus practice. *Journal of Environmental Policy &*

- Planning*, 14(2), 189-208. doi: 10.1080/1523908X.2012.683937
- Chhetri, B. B. K., Johnsen, F. H., Konoshima, M., & Yoshimoto, A. (2013). Community forestry in the hills of Nepal: Determinants of user participation in forest management. *Forest Policy and Economics*, 30, 6-13. doi: 10.1016/j.forpol.2013.01.010
- Conrad, E., Cassar, L. F., Christie, M., & Fazey, I. (2011). Hearing but not listening? A participatory assessment of public participation in planning. *Environment and planning C: government and policy*, 29(5), 761-782. doi: 10.1068/c10137
- Coulibaly-Lingani, P., Savadogo, P., Tigabu, M., & Oden, P. C. (2011). Factors influencing people's participation in the forest management program in Burkina Faso, West Africa. *Forest Policy and Economics*, 13(4), 292-302. doi: 10.1016/j.forpol.2011.02.005
- Das, N. (2011). Women's dependence on forest and participation in forestry: A case study of joint forest management program in West Bengal. *Journal of Forest Economics*, 17(1), 67-89. doi: 10.1016/j.jfe.2010.09.003
- Davis, C., Williams, L., Lupberger, S., & Daviet, F. (2013). Assessing Forest Governance: The Governance of Forests Initiative Indicator Framework, <https://www.wri.org/research/assessing-forest-governance>
- Derkyi, M. A. A., Appau, Y., & Boakye Boadu, K. (2021). Factors influencing community participation in the implementation and monitoring of FLEGT-VPA in Ghana. *Forestry Economics Review*, 3(1), 19-37. doi: 10.1108/FER-07-2020-0010
- Dolisca, F., Carter, D. R., McDaniel, J. M., Shannon, D. A., & Jolly, C. M. (2006). Factors influencing farmers' participation in forestry management programs: A case study from Haiti. *Forest ecology and management*, 236(2-3), 324-331. doi: 10.1016/j.foreco.2006.09.017
- Ekanayake, E. M. B. P., Xie, Y., & Ahmad, S. (2021). Rural residents' participation intention in community forestry-challenge and prospect of community forestry in Sri Lanka. *Forests*, 12(8), 1050. doi: 10.3390/f12081050
- Elsasser, P. (2002). Rules for participation and negotiation and their possible influence on the content of a National Forest Programme. *Forest Policy and Economics*, 4(4), 291-300. doi: 10.1016/S1389-9341(02)00071-0
- Es'haghi, S. R., Hejazi, S. Y., Hosseini, S. M., & Dehaghi, S. (2020). Analyzing the challenges and strategies for public participation in environmental conservation projects in rural areas. 51(1), 51-64. doi: 10.22059/ijaedr.2020.33178.667425. (In Persian).
- Ewane, B., Ewane, O., & Heon-Ho, L. (2015). Challenges to sustainable forest management and community livelihoods sustenance in Cameroon: Evidence from the Southern Bakundu Forest Reserve in Southwest Cameroon. *Journal of Sustainable Development*, 8(9), 226-239. DOI:10.5539/jsd.v8n9p226
- Fallah, A., Imani Rastabi, M., & Nazariani, N. (2018). Investigation some affecting indicators on participation in the sustainable management of forests (case study: traditional area of Kalgachi, Chaharmahal and Bakhtiari province). *Forest Research and Development*, 4(3), 273-288. https://jfrd.urmia.ac.ir/article_120619.html. (In Persian)
- Faramarzi, H., Shabani, S., & Hosseini, S. M. (2025). Evaluation of participatory management in the protection of biosphere reserves (Case study: Golestan National Park). *Iranian Journal of Forest*, 15(4), 445-459. doi: 10.22034/ijf.2023.359939.1887. (In Persian).
- Ghorbannia Kheybari, V., & Armin, M. (2021). Evaluation the potential of landscape ecotourism of Dena Protected Area using V-Wert method. *Journal of Natural Environment*, 73(4), 745-758. doi: 10.22059/jne.2021.307353.2042. (In Persian)
- Habibi, B., Alipour, H., & Kiadaliri, H. (2014). A study on the participation level of forest dwellers and its effective factors in forest management (case study: Babolkenar area of Babol Township). *Iranian Journal of Forest and Poplar Research*, 22(1), 109-120. doi: 10.22092/ijfpr.2013.9060. (In Persian).
- Haghighat, R., & Nozari, H. (2021). Study of water quality of the Bashar River in the Dena protected area. *Ecobiology of Wetlands (Wetlands)*, 13(48), 69-84. <https://www.sid.ir/paper/1032531/fa>. (In Persian).
- Heidari, M., Lofalian, M., Tashakori, M., & Valipour, A. (2016). Opportunities and threats in

- utilization of non-wood products in Baneh forests. (In Persian).
- Heydari, G., Aghili, M., Barani, H., Ghorbani, J., & Mahboubian, M. R. (2010). Analysis of the correlation between rangeland status and the level of participation of users in the implementation of rangeland management plans: A case study of the rangelands of Boleh in Mazandaran Province. *Rangeland Journal*, 4(1), 138–149. [https:// www.magiran.com/paper/754271](https://www.magiran.com/paper/754271). (In Persian).
- Hipel, K. W., Kilgour, D. M., & Kinsara, R. A. (2014). Strategic investigations of water conflicts in the Middle East. *Group Decision and Negotiation*, 23, 355-376. doi: 10.1007/s10726-012-9325-3.
- Hjortso, C. N. (2004). Enhancing public participation in natural resource management using Soft OR—an application of strategic option development and analysis in tactical forest planning. *European Journal of operational research*, 152(3), 667-683. doi: 10.1016/S0377-2217(03)00065-1.
- Jana, S. K., Lise, W., & Ahmed, M. (2014). Factors affecting participation in joint forest management in the West Bengal state of India. *Journal of Forest Economics*, 20(4), 317-332. doi: 10.1016/j.jfe.2014.09.003
- Kairu, A., Upton, C., Huxham, M., Kotut, K., Mbeche, R., & Kairo, J. (2018). From shiny shoes to muddy reality: understanding how meso-state actors negotiate the implementation gap in participatory forest management. *Society & Natural Resources*, 31(1), 74-88. doi: 10.1080/08941920.2017.1382628
- Karimi, K., & Karami Dehkordi, E. (2016). Rural users' participation in rangeland management projects and the factors affecting it in Mahneshan County. *Geography and Development*, 14(45), 181-196. doi: 10.22111/gdij.2016.2928. (In Persian)
- Kerapeletswe, C. K., & Lovett, J. C. (2002). Factors that contribute to participation in common property resource management: the case of Chobe Enclave and Ghanzi/Kgalagadi, Botswana. In *Conference paper presented at the Second World Congress of Environmental and Resource Economist Monterey, California. June*. <https://dlc.dlib.indiana.edu/dlcrest/api/core/bitstreams/a39306b6-963c-4ff8-b53e-f0356c9d5fda/content>
- Killian, B., & Hyle, M. (2020). Women's marginalization in participatory forest management: Impacts of responsabilization in Tanzania. *Forest Policy and Economics*, 118, 102252. doi: 10.1016/j.forpol.2020.102252
- Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province Management and Planning Organization. (2020). Statistical yearbook of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. Vice Presidency for Statistics and Information, Organization of Planning and Budget of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. <https://www.bing.com/search>. (In Persian).
- Kokaveshi, Z. (2018). THE IMPORTANCE OF NATURAL RESOURCES IN THE ALBANIAN ECONOMY: The economic impact of forestry and pasture management decentralization. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 7(3), 24-31. www.academia.edu
- Kurniawan, N. I., Lujala, P., Rye, S. A., & Vela-Almeida, D. (2022). The role of local participation in the governance of natural resource extraction. *The Extractive Industries and Society*, 9, 101029. doi: 10.1016/j.exis.2021.101029
- Lise, W. (2000). Factors influencing people's participation in forest management in India. *Ecological economics*, 34(3), 379-392. doi: 10.1016/S0921-8009(00)00182-8
- Lucungu, P. B., Dhital, N., Asselin, H., Kibambe, J. P., Ngabinzeke, J. S., & Khasa, D. P. (2022). Local perception and attitude toward community forest concessions in the Democratic Republic of Congo. *Forest Policy and Economics*, 139, 102734. doi: 10.1016/j.forpol.2022.102734
- Lund, J. F., Rutt, R. L., & Ribot, J. (2018). Trends in research on forestry decentralization policies. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 32, 17-22. doi: 10.1016/j.cosust.2018.02.003
- Mahmydi, S., Mousavi Mirkola, S. R., Hosenzadeh, O., & Motamedi, J. (2018). Analysis of non-wood forest products marketing mix components in West Azerbaijan province. *Journal of*

- Wood and Forest Science and Technology, 25(2), 81-96. doi: 10.22069/jwfst.2018.12211.1640. (In Persian)
- Malek Hosseini, S. F., & Dashti, S. (2016). Evaluating environmental hazards of the Dena protected area using multi-criteria decision-making method (TOPSIS). *Environmental Sciences*, 14(3), 41-55. <https://www.sid.ir/paper/117517/fa>. (In Persian)
- Mbeche, R., Ateka, J., Herrmann, R., & Grote, U. (2021). Understanding forest users' participation in participatory forest management (PFM): Insights from Mt. Elgon forest ecosystem, Kenya. *Forest Policy and Economics*, 129, 102507. doi: 10.1016/j.forpol.2021.102507
- Mendoza, G. A., & Prabhu, R. (2006). Participatory modeling and analysis for sustainable forest management: Overview of soft system dynamics models and applications. *Forest Policy and Economics*, 9(2), 179-196. doi: 10.1016/j.forpol.2005.06.006
- Moazeni Naqandar, S. R., & Malekian, A. (2024). Integrated watershed governance and its role in sustainable adaptation to climate change. *Natural Resources Governance*, 1(1), 83-99. doi: 10.22059/jnrg.2024.367892.1006. (In Persian)
- Mohammed, J., Osei-Fosu, A. K., & Yusif, H. (2017). Factors influencing households' participation in forest management in the northern region of Ghana. *Independent Journal of Management & Production*, 8(4), 1324-1340. doi: 10.14807/ijmp.v8i4.631
- Musyoki, J. K., Mugwe, J., Mutundu, K., & Muchiri, M. (2013). Determinants of household decision to join community forest associations: a case study of Kenya. *International Scholarly Research Notices*, 2013(1), 902325. doi: 10.1155/2013/902325
- Nautiyal, S., & Kaechele, H. (2007). Adverse impacts of pasture abandonment in Himalayan protected areas: Testing the efficiency of a Natural Resource Management Plan (NRMP). *Environmental Impact Assessment Review*, 27(2), 109-125. doi: 10.1016/j.eiar.2006.10.003
- Nayak, P. K., & Berkes, F. (2008). Politics of co-optation: community forest management versus joint forest management in Orissa, India. *Environmental management*, 41, 707-718. doi: 10.1007/s00267-008-9088-4
- Organization for Management and Planning of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. (2019). Land use planning program for Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. Yasuj: Vice Presidency for Planning of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. <https://www.bing.com/search>. (In Persian).
- Patarkalashvili, T. (2016). Some problems of forest management of Georgia. *Annals of Agrarian Science*, 14(2), 108-113. doi: 10.1016/j.aasci.2016.04.002
- Rahmani-Rad Kharfekli, M. R., Heydari, G., Ghorbani, J., & Razaqi Bourkhani, F. (2023). Explaining the components of good governance in the management of rangelands in Iran: Perspectives of natural resources experts. *Rangeland Journal*, 17(3), 445-465. doi: 10.22059/jnrg.2024.367183.1004. (In Persian).
- Rahmanirad Kharfekoli, M., Heydari, Gh., Ghorbani, J., & Razzaghi Burkhan, F. (2024). The effect of good governance on the implementation of rangeland restoration and management projects from the users' point of view (Case study: Summer rangelands of Gilan Province). *Natural Resources Governance*, 1(1), 15-37. doi: 20.1001.1.20080891.1402.17.3.8.1. (In Persian).
- Rezaei, J., Najafifar, A., Seidzadeh, H., & Mohammadpour, M. (2019). Identification of Challenges and Formulation of Participatory Management Strategies of Zagros Forests Using ANP-SWOT Combination Model: A Case Study of Forest Area of Bankoul in Ilam, Iran. *Village and Development*, 22(1), 23-43. doi: 10.30490/rvt.2019.91758. (In Persian).
- Richards, N., & Syallow, D. (2018). Water resources users associations in the Mara Basin, Kenya: Pitfalls and opportunities for community based natural resources management. *Frontiers in Environmental Science*, 6, 138. doi: 10.3389/fenvs.2018.00138
- Rusca, M., Schwartz, K., Hadzovic, L., & Ahlers, R. (2015). Adapting generic models through bricolage: Elite capture of water users associations in peri-urban Lilongwe. *The European Journal of Development Research*, 27, 777-792. <https://link.springer.com/article/10.1057/ejdr.2014.58>
- Saarikoski, H., Åkerman, M., & Primmer, E. (2012). The challenge of governance in regional forest

- planning: an analysis of participatory forest program processes in Finland. *Society & Natural Resources*, 25(7), 667-682. doi: 10.1080/08941920.2011.630061
- Salehpour, Z., Jafari Kookhdan, A., & Alirazanjad, A. (2013). Investigation of vegetation cover changes in relation to physiographic factors of the Dena mountain range. *Plant Environmental Physiology (Iranian Studies in Ecophysiology)*, 8(1), 28-37. <https://www.sid.ir/paper/185771/fa>. (In Persian).
- Satlani, N., Gharakani, S. A. H., Amiri, S., & Roshan, B. (2024). Participatory needs assessment analysis based on a governance approach rooted in community-based rural management (Case study: Chahartaq village, Bakharz County). *Natural Resources Governance*, 1(1), 51-68. doi: 10.22059/jnrg.2024.362440.1001. (In Persian).
- Scheba, A., & Mustalahti, I. (2015). Rethinking 'expert' knowledge in community forest management in Tanzania. *Forest Policy and Economics*, 60, 7-18. doi: 10.1016/j.forpol.2014.12.007
- Selman, P. (2004). Community participation in the planning and management of cultural landscapes. *Journal of environmental planning and management*, 47(3), 365-392. doi: 10.1080/0964056042000216519
- Seyrimirad, M. (2016). Analysis of social capital and capacity assessment of local community for participatory forest management (Case study: Rural areas of Andimeshk in Khuzestan Province) (Master's thesis). University of Tehran. (In Persian).
- Sikor, T., He, J. U. N., & Lestrelin, G. (2017). Property rights regimes and natural resources: a conceptual analysis revisited. *World Development*, 93, 337-349. doi: 10.1016/j.worlddev.2016.12.032
- Stenseke, M. (2009). Local participation in cultural landscape maintenance: Lessons from Sweden. *Land use policy*, 26(2), 214-223. doi: 10.1016/j.landusepol.2008.01.005
- Stewart, J. M., & Sinclair, A. J. (2007). Meaningful public participation in environmental assessment: Perspectives from Canadian participants, proponents, and government. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 9(02), 161-183. doi: 10.1142/S1464333207002743
- Tadesse, S., Woldetsadik, M., & Senbeta, F. (2017). Forest users' level of participation in a participatory forest management program in southwestern Ethiopia. *Forest Science and Technology*, 13(4), 164-173. doi: 10.1080/21580103.2017.1387613
- Tamassoki, E., Bahrami Jaf, S., & Tamassoki, E. (2024). Analyzing the conceptual model of environmental governance in Iran. *Natural Resources Governance*, 1(1), 1-13. doi: 10.22059/jnrg.2024.372377. (In Persian).
- UNDP (United Nations Development Programme). 2001, 2003, 2004, 2006. Human Development Report Indicators. Available at: <http://www.undp.org/hdr2003/indicator/>
- Walle, Y., & Nayak, D. (2022). Factors determining the participation of natural resource cooperative members in forest management: A study of dry forest area in Ethiopia. *Trees, Forests and People*, 8, 100241. doi: 10.1016/j.tfp.2022.100241
- Zabihollahi, S. (2020). Investigating the perspectives of stakeholders in the planning and policy-making of participatory forest management in the northern Zagros forests: A case study of the forests in Alameh village (Doctoral dissertation, Faculty of Agriculture, University of Ilam). <https://research.uok.ac.ir/~feskandari/ViewResearch.aspx?ResearcherID=110835>. (In Persian).
- Zamani, S. M., Zolfaghari, R., & Alvaninejad, S. (2019). Evaluation of biodiversity, life form and chorology in ecological groups of Dena conserved area forests. *Forest Research and Development*, 4(4), 435-447. https://jfrd.urmia.ac.ir/article_120652.html. (In Persian).
- Zandpasiri, M., & Ghazanfari, H. (2010). Identifying the main consequences and influencing factors on the management of local communities in the Zagros forests: A case study of the Qale Gol watershed in Lorestan Province. *Iranian Journal of Forests*, 2(2), 127-138. https://www.ijf-isaforestry.ir/article_4342.html. (In Persian).
- Zulu, L. C. (2009). Politics of scale and community-based forest management in southern Malawi. *Geoforum*, 40(4), 686-699. doi: 10.1016/j.geoforum.2009.05.007